

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 27
46/2012
17. november 2012

Ljudevit Štúr

ZALOŽIL EUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845

VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

Cena 0,50 €

Prehry zelených extrémistov
Strana 4.

Dobytkárske otázky
Strana 5.

Osud z jáchymovského pekla
Strana 6.

Kto režíroval nežnú revolúciu?
Strana 8.

Zo života Matice slovenskej
Strana 11. - 12.

SLOVO O SLOVENSKU

Na námestí SNP v Bratislave je nápis pripomínajúci rozpad starých poriadkov v novembri 1989. Hovorí o tom, že slobody je len ten hoden, kto si ju vybojuje, a len tí, čo boli pri tom, sa rozhodli vziať budúcnosť do svojich rúk. Myslím si, že z plurálu vtedajších čias ostáva dodnes jeden silný zážitok – každý si musíme povedať, vlastne ako na spovedi, akú sme si vybojovali slobodu a ako sme vlastne zobrali budúcnosť do rúk. Slobodu si zrejme zasluhuje každý, nielen ten, kto si ju vybojoval – ved' dnes sú celé generácie, pre ktorých boj za slobodu znamená niečo úplne iné ako pre masy, ktoré boli na námestí v novembri 1989. Po dvoch desaťročiach kapitalizmu si musíme – každý za seba – povedať ako pri spovedi, či sme budúcnosť naozaj zobrali do rúk. Asi si musíme povedať, že sme vtedy prišli posledni, iní mali riziko väčšie – starý režim sa už rozpadával všade naokolo, padol Berlínsky múr... Dnes asi stojí otázka tak, či sme si pod slobodou predstavovali všetci to isté a nie každý niečo úplne iné. Nič nie je užitočnejšie ako toto novembrové výročie – konfrontuje naše vtedajšie nádeje a naše doterajšie činy. Musíme si sami seba nastaviť zrkadlo najmä preto, že teraz je opäť čas zlomu. Tentoraz, ako vidíme v Európe, nestačí vyjsť na námestia. Každý je vystavený zápasu o slobodu do značnej miery osamote.

Bývalý režim sa dal chytiť pod krk – rovno na námestí v Bratislave sa prv ako v Prahe zrušila vedúca úloha strany. Zápas o slobodu je dnes zápasom o nezávislosť od pasívneho kapitálu, od pasívneho peňazí. Keď si uvedomíme naliehavosť obnovenia morálky, slušného správania sa jedinca, znovu sa zlejeme do masy, ktorá môže pohnúť vývojom – územie Slovenska nie je predsa také veľké, aby sme ho nemohli zmysluplne usporiadať. Novú slobodu! – to je odkaz dní z čias, keď sa zrútil bývalý režim, si každý musí tentoraz znovu vybojovať sám, ak jej všetci dovedna chceme byť hodní. Celé dejiny Matice slovenskej sú plné príbehov, že to tak je.

Dušan D. KERNÝ

R-2012051

ISSN 0862-8823
46
9 1770862 1882007

Do fondov Matice slovenskej pribudli významné prírastky a zaujímavé dokumenty

Archív to je pamäť a vitálny prameň poznania

MARTIN (Maroš M. BANČEJ) - Kto nepozná svoju minulosť, bude prinútený si ju zopakovať, hovorí citát pripisovaný viacerým historickým osobnostiam. Pramene k histórii sú ukryté v knihách, ale aj v stavbách, v nehmotnom dedičstve, teda vo zvykoch, vo folklóre, v obyčajach. No najtradičnejším zdrojom slúžiacim na poznanie histórie je archív.

Už od čias starých Sumerov sa zachovali obrovské archívy hlinených tabuliek a ľudstvo v archívaní písomných, ale aj iných dokumentov odvtedy sústavne pokračuje. Naša najstaršia národná inštitúcia Matica slovenská nie je výnimkou. Nedávno zaznamenal Archív literatúry a umenia MS významné prírastky. Archív Matice slovenskej je špecializovaným verejným archívom a ústredným odborným pracoviskom na zachovanie kultúrneho dedičstva a histórie Matice slovenskej. Preberá a získava písomné, fotografické, multimediálne, prípadne múzejné a galerijné dokumenty z organizačných jednotiek Matice slovenskej a od osobností národného a verejného života doma a v zahraničí. Tie-

to dokumenty eviduje, ochraňuje, odborne spracováva a sprístupňuje verejnosti. Tak sa píše v štatúte tejto ustanovizne. V praxi to znamená, že archív sa buduje už 130 rokov a momentálne je v ňom zhromaždených vyše dvoch miliónov artefaktov. Od rukopisov literárnych diel cez hudobné partitúry až po historické fotografie. Svoje miesto v ňom však má aj korešpondencia významných historických osobností, ich denníky, ale súčasťou zbierky sú i ďalšie archíválne ako obrázky či dobové významnenania a rôzne úradné listiny viažuce sa k histórii Slovenska. V posledných dňoch zasadala v Martine akvizičná komisia, ktorá vyhodnocovala ponúknuté archívne dokumenty.

(Viac na 2. strane)

Nová budova Matice slovenskej v Martine.

Zarážajúce názory súčasného predsedu Zahraničného výboru nášho parlamentu F. Šebeja

Slovenská facka autoritatívnej celosvetovej organizácii

BRATISLAVA (Ján ČERNÝ) – „Organizácia Spojených národov je v danej chvíli pre triezveho pozorovateľa, ktorý na to nepozera ružovými okuliarmi, v mnohých aspektoch skôr škodlivá ako prospešná organizácia,“ povedal František Šebej pri príležitosti nedávneho Dňa OSN, ktorý sa už od roku 1948 celosvetovo pripomína vždy 24. októbra.

Organizácia Spojených národov sídli v New Yorku.

František Šebej je poslanec NR SR. V súčasnosti je – po viacerých stranických členstvách a pozícií vo Federálnom zhromaždení ČSSR – oporou nacionalistického zoskupenia Mostu – Híd. Je bývalý karatista a tiež v jednej osobe aj žurnalista a politik, čo sa v civilizovanej demokracii považuje za nezlučiteľné. V susednej Českej republike podobný súbeh aktivít politika a novinára R. Johna vyvolal celospoločenský škandál. V mediálnych diskusiách delí ľudí na „šebejovcov“, teda tých, ktorí zdieľajú jeho názory, a potom už len na „náckov, antisemitov, dementov“, prípadne v kombinácii na „antisemitských dementov“. Väčši-

na argumentov pána Šebeja počas celej jeho politickej kariéry voči svojim názorovým oponentom bola nadmieru stručná. Buď to boli sociopati, alebo konšpirátori...

Pripomeňme ešte úvodné slová v Charte Organizácie Spojených národov: „My ľud Spojených národov odhodlaný uchrániť budúce pokolenia pred metlou vojny, ktorá dvakrát v priebehu nášho života priniesla ľudstvu nevysloviteľné strasti, ... a pre tento cieľ pestovať znášanlivosť a žiť spolu navzájom v mieri ako dobrí susedia, ... rozhodli sme sa zjednotiť svoje úsilie, aby sme dosiahli tieto ciele.“

(Viac na 2. strane)

3 OTÁZKY PRE: Ivana A. PETRANSKÉHO, predsedu Správnej rady Ústavu pamäti národa

• Ústav oslávil 10 rokov od svojho založenia. Vy ste na slávnostnom večere síce hovorili o jeho úspechoch pri skúmaní obdobia neslobody od roku 1938 do roku 1989, ale sú politici, ktorí spochybňujú oprávnenosť existovania ÚPN. Co si o tom myslíte?

Ide o to, aké sú ciele týchto ľudí a z akých ideových pohľadov vychádzajú. Ústav prekáža ľuďom spätým s bývalým režimom, ale aj takým, ktorým sa možno nepáči, že sa usilujeme do našej práce vnášať aj národnú myšlienku. My totiž boj proti komunistickej totalite chápeme aj ako boj slovenského národa za sebaurčenie a za svoju nezávislosť. A treba povedať, že mnohým sa to

nepáči, nielen politikom. Teda tých odporcov máme z viacerých strán, sme na to zvyknutí a už si to ani nevšímame.

• Nespôsobuje vám to existenčné problémy?

Priamo existenčné nie, tie nám spôsobuje skôr kríza, nedostatok finančných prostriedkov. Počas vlády Ivetky Radičovej sme pocítovali veľkú snahu eliminovať, oklieštiť a finančne zdedimovať ústav. To tu bolo, aj keď netvrdím, že v súčasnosti sa máme nejako veľmi dobre alebo že nemáme nijaké problémy. No môžeme fungovať a plniť poslanie a cieľ ústavu, ktorý je podľa môjho názoru perspektívny.

• Bývalá vláda vypracovala návrh novely zákona o ÚPN, a ten niektoré osobnosti z pravého politického spektra označili za politické ovládnutie ÚPN. Už je toto nebezpečenstvo zažehnané? Dokáže ÚPN vzdorovať politickým tlakom?

Myslím si, že odchodom vlády Radičovej sa táto kauza skončila. Či si ústav dokáže zachovať politickú nezávislosť, závisí od viacerých faktorov. Aj od toho, či zostane v platnosti súčasný zákon o ÚPN, od toho, akým spôsobom sa obsadia orgány ÚPN a podobne. V súčasnom stave dokážem garantovať slobodné rozvíjanie činnosti ústavu, no neviem predvídať budúcnosť.

Zhovárala sa Eva ZELENAYOVÁ
Foto: Ladislav LESAY

Do vzácnych fondov Matice slovenskej pribudli významné prírastky a zaujímavé dokumenty

Archív to je pamäť a vitálny prameň poznania

(Dokončenie z 1. strany) - V archíve teda tento rok pribudnú štyri nové osobné fondy, a to dokumenty od krajanického pracovníka a publicistu z Nemecka Jána Géciho, od slovenského pedagóga a amatérského astronóma Františka Longuera, ďalej od Michala Eliáša, bývalého riaditeľa Pamätníka slovenskej literatúry a riaditeľa Archívu literatúry a umenia MS, ako aj fotografické dokumenty osobností národného života z posledných dvadsiatich rokov od slovenského fotografa Eduarda Duđu. Okrem toho sa matičný archív obohatí aj o vzácne dokumenty (kópie), ktoré spresňujú začiatky činnosti Matice slovenskej z 19. storočia. Ide o dokumenty z viedenských archívov darované Milanom Ďuricom a o dokumenty z Turčianskej župy, ktoré uchováva Štátny archív v Bytči.

Členovia akvizičnej komisie

skonštatovali, že spomínané archívne významne prispievajú ku komplexnejšiemu pohľadu na jednotlivé úseky našich dejín, pričom najmä historici si budú môcť doplniť menej známe či dosiaľ nepreskúmané súvislosti medzi osobnosťami a dejinným vývojom.

■ DAR OD KRAJANOV

K spomínaným dokumentom a fotografiami boli zaradené aj ďalšie cenné artefakty. Ide najmä o členský odznak Zahraničnej MS Milana S. Ďuricu a unikátnu mapu drevených kostolov na východnom Slovensku. Z výtvarných diel sa podarilo získať dva obrazy z rozhrania 19. a 20. storočia. Prvým bola olejomalba s ľudovými motívmi maliara a spisovateľa Milana Thomku-Mitrovského Sobotička – Nedefa, bodajš príletela, ktorá sa považovala v umeleckej verejnosti už za stratenú. Druhá olejomalba

s portrétom podnikateľa a národovca Jozefa Fábryho pochádza od maliara Karola Miloslava Lehotského. V Slovenskom ústave v Clevelande je zas pripravený erb rodiny Bencúrovcov, ktorý pochádza z miesta pobytu Martina Kukučina v Punta Arenas v Južnej Amerike, ale vďaka slovenským priateľom v USA ho Matica slovenská dostala do daru.

„Je nesporné, že tieto archívne sú cenným príspevkom ku komplexnosti pohľadu na dejinný vývoj nielen na našom území, ale aj na osudy a zástoj Slovákov v zahraničí. Veď najstaršie dokumenty, ktoré archívujeme, sú hlaholské a cyrilské texty z 13. a 14. storočia,“ povedala nám riaditeľka Archívu Matice slovenskej PaedDr. Vlasta Bellová.

Vývoj archívniectva však ovplyvňuje aj dnešná internetová doba. Už v blízkej budúcnosti

sa rozbehne celoslovenský program Informatizácia spoločnosti, kde budú jednotlivé archívne zbierky zdigitalizované tak, aby k veľkej časti z nich mala prístup

aj široká verejnosť prostredníctvom internetu. Archív Matice slovenskej sa samozrejme do daného programu zapojí tiež.

Foto: archív SNN

Historická pohľadnica Martina.

Zarážajúce názory súčasného predsedu Zahraničného výboru nášho parlamentu Františka Šebeja

Slovenská facka autoritatívnej celosvetovej organizácii

Poslanec NR SR František Šebej.

(Dokončenie z 1. strany) – Podľa Františka Šebeja Valné zhromaždenie OSN, ktoré je zložené zo zástupcov všetkých členských krajín, bolo „eldorádom rôznych morálne pochybných aktivít“. Za takú považuje napríklad rezolúciu OSN z roku 1975, ktorá sionizmus označila za formu rasizmu. Na kritiku OSN mu slúži až dodnes. Šebej však vo

svojom predvýročnom vyhlásení akosi „pozabudol“ dodať, že tá istá OSN anulovala túto svoju rezolúciu (č. 3379) ešte v roku 1991. Práve tak ako verejnosti zrejme zámerne n pripomenul, že odsúdenie sionizmu na pôde OSN bolo dôsledkom Šesťdňovej vojny z roku 1968, inak tiež izraelskej agresie voči Egyptu a ďalším arabským krajinám, po ktorom

židovský štát okupoval Gazu, Sinaj, Golanské výšiny, západný breh Jordánu a východný Jeruzalem.

■ STRATA SÚDNOSTI?

„Neprimerane obrovské množstvo rezolúcií sa venuje odsudzovaniu Izraela a právam palestínskeho ľudu...“ sťažuje sa František Šebej v súvislosti s ostrou a slovenským záujmom škodiacou kritikou OSN. Iba na okraj pripomeňme, že práve v týchto dňoch naša diplomacia horúčkovo zachraňuje existenciu Regionálneho centra Rozvojového programu OSN (UNDP) v Bratislave. To by sa totiž údajne malo presunúť do Turecka. Bratislava je sídlom Regionálneho centra UNDP od roku 1997, pričom pokrýva ďalších 24 krajín.

„Vytvorili sme všetky podmienky pre jeho dobré fungovanie, vrátane bezplatného a časovo neobmedzeného nájomného,“ pripomenul nedávno minister zahraničia Miroslav

Lajčák. V centre pracuje vyše 140 ľudí. Aj vďaka nemu prichádza na Slovensko množstvo návštev z OSN. Šebej však kritizuje, čo sa len dá. Aj samotnú Bezpečnostnú radu OSN, ktorá odvrátila mnohé hroziace tragické konflikty.

„Pre prítomnosť ZSSR a jeho pokračovateľa Ruska a tiež Číny, ktorí sú okrem USA, Veľkej Británie a Francúzska jej stálymi členmi s právom veta, Bezpečnostná rada OSN takmer nikdy nebola schopná dospieť k nejakému rozhodnutiu,“ tvrdí Šebej. Je jasné, čo mu prekáža. Bez existencie BR OSN by totiž situácia na Blízkom a Strednom východe vyzerala úplne inak, samozrejme v prospech Izraela. Svojimi rezolúciami totiž neraz zabránila expanzii sionizmu. A s absentujúcim jednýmseľným názorom v BR OSN to hádam pán poslanec ani nemyslí vážne. Ak už zabudol, je konzervatívce, nie komunista.

■ POUČNÝ KONZERVATIVIZMUS

Poučný – lenže ako pre koho. Za najvýznamnejšieho predstaviteľa svetového konzervativizmu možno právom považovať „železnú lady“ – bývalú britskú premiérku Margaret Thatcherovú.

„Nie sme rovnakí, vďaka Bohu, akokoľvek by si to kto želal. Veríme, že každý má právo byť iný, pre nás je každá ľudská bytosť rovnako dôležitá. Človek má právo pracovať, minúť to, čo zarobí, vlastníť majetok, mať štát ako sluhu a nie ako pána. Toto je základ slobodnej ekonomiky a od tejto slobody sa odvíjajú všetky naše ďalšie slobody.“ Je smutné, že jeden z obhajcov sionizmu, teda zjavnej občianskej neslobody, že jeden z poslancov nášho parlamentu a člen ešte nedávno vládnej strany rozdáva za naše Slovensko takéto politické facky.

Foto: OSN, voxvictims.com

VŠIMLI SME SI

Maďarsko prehralo ďalšiu žalobu proti Slovensku

Vinohradnícka oblasť Tokaj v podobe označenia, ktorým sa môžu vo svete hrdiť vinári z nášho východu, zostáva Slovensku. Všeobecný Európsky súd totiž zamietol žalobu Maďarska podanú proti zápisu označenia Vinohradnícka oblasť Tokaj pre Slovensko v databáze E-Bacchus.

Tento zápis už nemožno napadnúť. Je to mimoriadne dobrá správa pre Slovensko. Nielen v súvislosti so zadosťučinením vo viacročnom spore, ale najmä pre obrovský ekonomický potenciál ukrývajúci sa pod označením Vinohradnícka oblasť Tokaj. Vinohrady na tomto území zakladali Rimania pred dvetisíc rokmi,

keď náš kraj bol súčasťou Panónie. Keď v roku 894 po smrti Svätopluka I. na toto územie prišli Maďari pod vedením Almusa (Almoša) a jeho syna Arpáda, usadili sa v Potisí medzi riekami Bodrog, Latorica a Tisa, našli tu už rozvinuté vinohradníctvo! Svedčí o tom podanie, podľa ktorého vojvodca Turzol hlási kniežatu Arpádovi, že pri sútoku riek Bodrogu a Tisy našiel v okolitých svahoch prekrásne vinohrady. Zvykne sa tvrdiť, že pomenovanie obce a vrchu Tokaj vychádza zo staroslovenského slova „stokaj“, v prenesenom význame sútok dvoch riek, t. j. Bodrogu a Tisy. Hoci ide o plošne najmenšiu vinohradnícku oblasť na Slovensku, jej bohatstvo priam ponúka zintenzívniť cestovný ruch, ako aj dosiahnuť skvelé odbytové podmienky pre akostné tokajské vína na svetových odborných a obchodných fórach. Zároveň je jednou z piatich oblastí sveta, kde možno dopestovať hrozno na výrobu prírodne sladkých vín. Tokajská vinohradnícka oblasť leží v katastri siedmich obcí trebišovského okresu – Bara, Čerhov, Černochovo, Malá Trňa, Slovenské Nové Mesto, Veľká Trňa a Viničky. V tejto oblasti sa vyrába víno z odrôd Lipovina, Furmint a Muškát žltý. „Zem, slnko, ľudia a víno, to všetko je náš Tokaj, ktorý stáčaťme a vozíme do celého sveta,“ vravievajú s oprávnenou hrdosťou tokajskí vinári.

Ivan BROŽÍK, Foto: (es)

Po krátkej chorobe skončil slovenský politik a ústavný právnik Milan Čič odišiel na večnosť

Po krátkej chorobe skončil významný slovenský právnik, bývalý predseda Ústavného súdu SR, vedecký pracovník, akademik, kancelár slovenského prezidenta, politik a v neposlednom rade i matičiar, člen prezidia Matice slovenskej profesor Milan ČIČ. Zomrel 9. novembra krátko po 10. hodine vo veku 80. rokov na bratislavských Kramároch.

Do nemocnice ho hospitalizovali ešte v októbri na oddelenie neurochirurgie. Milan Čič bol vždy veľmi umiernený a pokojný človek. Sálala z neho rozvaha a ľudské dobro.

■ OSOBNOSŤ NÁRODA

Počas svojho aktívneho života v politike vždy nekompromisne obhajoval a podporoval slovenský záujem. Z týchto svojich statočných a čestných pozícií v živote neustúpil. Bol spolupracovníkom a odberateľom aj nášho týždenníka Slovenské národné noviny, čo dokumentuje i fotografia agentúry SITA, kde Milan Čič odhaľuje tabuľu na Panenskej ulici v Bratislave, kde sídlila prvá redakcia SNN pod vedením Ludovíta Štúra.

Hlbokú ľútosť nad úmrtím akademika vyslovil predseda vlády SR Robert Fico: „Pána akademika som vždy po-

znal ako mimoriadne pragmatického, umierneného politika a veľmi dobrého človeka. Veľakrát som sa stretol s jeho profesionálnou prácou, ktorá patrila v oblasti trestného práva medzi slovenskú a československú špičku.“

■ KTO BOL M. ČIČ

Profesor JUDr. Milan Čič, DrSc., sa narodil 2. januára 1932 v Zákamennom.

Študoval na Právnickej fakulte Univerzity Komenského (PF UK) v Bratislave a titul kandidáta vied získal v roku 1970. Za docenta sa

NEKROLÓG

habilitoval v roku 1973 a titul profesor nadobudol v roku 1979. Vedeckú hodnosť doctor scientiarum dostal v roku 1983 a hodnosť akademik SAV mu udelili v roku 1987.

V roku 2004 bol Milan Čič zvolený a vymenovaný za člena Európskej akadémie vied a umení v Salzburgu. V rokoch 1969 – 1970 bol námestníkom ministra spravodlivosti a potom až do roku 1987 pôsobil ako vedúci katedry na Právnickej fakulte UK. Funkciu ministra spravodlivosti zastával v rokoch 1988 – 1989 a od decembra 1989 do júna 1990 bol predsedom

slovenskej vlády. Bol tiež poslancom Federálneho zhromaždenia ČSFR a predsedom Ústavnoprávného výboru snemovne ľudu. Od roku 1993 do roku 2000 vykonával Milan Čič funkciu prvého predsedu Ústavného súdu Slovenskej republiky (ÚS SR).

Foto a text: SITA, webnoviny.sk, prezident.sk, sk.wikipedia.org

Dôsledky vesmírnych rozdielov v odmeňovaní

Roman MICHELKO

Produktívnosť diskusií o kríze je priamoúmerná schopnosti diskutujúcich nájsť jej realistické riešenie. Veľmi dôležitým krokom na zvládnutie krízy je spravodlivejšia redistribúcia vytvorených hodnôt v rámci spoločnosti. Astronomická zadlženosť Západu totiž nevznikla z ničoho, ani zo dňa na deň. Je až absurdné, že si ľudia vo väčšom meradle nepoložili otázky, ktoré sú priam do očí bijúce. Ako je možné, že napriek tomu, že sa za posledných tridsať rokov HDP takmer strojnásobil, z tohto rastu profituje veľmi úzka vrstva tých najbohatších. Ak by sme to mali vyjadriť konkrétne, ide približne o 0,1 percenta najbohatších.

Aby to tí najbohatší ustáli, musia okolo seba živiť masívnu

ideologickú a mediálnu mašineriu, ktorá sa takýto stav pokúša obhájiť. Preto neoliberálna ekonomická teória vychádza z toho, že cena, ktorú určí trh, je správna. Je to veľmi pohodlné a zavádzajúce, pretože „vďaka“ tomu sa pokúšajú obhájiť také zvrhlosti, ako napríklad skutočnosť, že šéfovia veľkých spoločností majú plat šesťstokrát vyšší, ako je priemerný plat v ich spoločnosti. Pritom len pred niekoľkými desaťročiami bol plat rovnako postavených manažérov len tridsaťnásobkom platu priemerného zamestnanca. Dnešná realita doslova vyráža dych. Ale podľa teórie je to v poriadku jednoducho preto, že takýto plat vygeneroval trh. A ten, ako vieme, má vždy pravdu. Kto z toho teda profitu-

je? Percento, promile či desatina promile najväčších miliardárov?

Na jednej strane teda bude nutné zaviesť stropy na odmeny top manažérov. Ak sú stropy prijateľné u špičkových športovcov,

KOMENTÁR

napríklad v NHL či NBA, nevidím dôvod, prečo by nemali byť zavedené aj u top manažérov v investičnom bankovníctve, hedžových fondoch či všeobecne v bankovom sektore. Na druhej strane treba zaviesť účinné progresívne zdanenie pre najbohatších, aby sa aj tí v oveľa väčšej miere podieľali na nákladoch spoločnosti. Je absurdné a v konečnom dôsledku je príčinou dlhovej krízy aj skutočnosť, že práve tí

najbohatší si jednoducho odvykli platiť dane. Dnes je takmer celá daňová ťarcha na pleciach strednej triedy, ktorá sa početne aj statusovo prepadá, a preto ju nedokáže uniesť. Túto debatu dobre ilustruje nedávno zverejnené daňové priznanie neúspešného republikánskeho kandidáta na prezidenta USA Mitta Romneyho. Napriek tomu, že za minulý rok priznal príjmy vo výške vyše 13,7 milióna USD, zaplatil daň len vo výške 14 percent. Pritom priemerná daň zamestnancov v USA je na úrovni 30 percent. Preto výrok jedného z najbohatších miliardárov USA Warrena Buffetta, že miliardári boli už dlho rozmaznávaní a že nie je v poriadku, ak on má nižšie dane ako jeho sekretárka.

Ďalším z opatrení by malo byť selektívne zdaňovanie vybraných sektorov. Veľmi dobrým príkladom je porovnanie spoločenského prínosu dvoch veľkých firiem – automobilky Volkswagen a investičnej banky Goldman & Sachs. Kým automobilka VW dosahovala predaj vo výške 137 mld.

USD, jej zisk bol 1,2 mld. Ak si pritom uvedomíme, že vyprodukovala pridanú hodnotu vo výške 29 mld. USD a zamestnávala 368 500 ľudí, jej zisk bol na úrovni 1 percenta z tržieb, na zamestnanca to bolo 3 256 dolárov. Naopak, investičná banka Goldman & Sachs v tom istom roku ako VW dosiahla zisk 13,4 mld. dolárov. To znamená, že vykázala zisk na jedného zamestnanca vo výške 422 700 dolárov.

Takmer celý zisk však vygenerovala z obchodovania, rozumej z veľmi nebezpečných a spoločnosti veľmi málo prínosných špekulácií. Ak si pritom uvedomíme, že nasledujúci rok po svojich rekordných ziskoch bola nútená požiadať verejné rozpočty o sanáciu svojich strát, je jasné, že rovnako zdaňovať oba sektory, teda ten výrobný, ktorý vytvára nespochybiteľné hodnoty, a špekulatívny finančný kapitál, ktorý generuje astronomické zisky pre svojich akcionárov takmer bez pridanej hodnoty pre spoločnosť, je viac ako nespravodlivé.

Bulímia slovenskej stredopravej politiky

Ivan BROŽÍK

Už to nie je na smiech, choroza dosiahla vysoké štádium spoločenskej nebezpečnosti. Mocenské prejedanie sa bývalých politických reprezentácií sa dostalo do konfliktu s prirodzenou túžbou zostať stíhly, teda príťažlivý a voličsky atraktívny, čo má za následok pocity viny a následnú snahu odstrániť účinky prejedania sa, najčastejšie vo forme zvracania. V tejto, z väčšej časti medicínskej definícii choroby by mohli lídri našich – vraj – pravícových strán hľadať poučnú diagnózu. Hoci pre nich ako krutú. Celú jeseň sa usilujú ukuchtiť akýsi program k 17. novembu. Manifest, ktorý by mal mobilizovať ich voličov. Odmietajú sa rozpamätáť na to, že pred

23 rokmi sa na námestiach volalo po pravde, po odstránení lži a nenávisti. Vtedy sa začínal pád vedúcej úlohy strany.

Čo však môžu do svojho nového manifestu napísať títo

POZNÁMKA

dnešní? Že sú proti lži, klamstvu, podvodom, že sú proti moci partokrácií, že sú proti mamonu a že nám ponúknu tie hodnoty, ktoré sme tak túžili zažiť po prelome spoločenských pomerov u nás vtedy počas novembra? Že nám dajú prácu a slušné živobytie a dôstojnosť pre každého? To všetko predsa sľubovali. Na to nás opakovane lákali k voľbám. Lenže sklameš raz, dvakrát. Nie opako-

vane. Dnes si tieto panoptiká paródie na politiku nevedia schváliť ani vlastné parlamentné návrhy, dnes sa nevedia dohodnúť na tom, kto je ich lídrom, dnes nevedia odpovedať na otázku, kto by mal byť prezidentom štátu. Z času na čas sa objaví pokus nominovať niekoho z vlastných radov na nejakú lákavú funkciu, ale, prepáčte, recyklovať tie isté mená z funkcie do funkcie viac ako dvadsať rokov, čerpať vodu len z toho malého dedinského rybníčka, ktorý už dávno vysychá, to je úbohé, trápne a najmä nezmyselné. Slovensko po tých rokoch je väčšie ako len priestor, ktorý vymedzujú múry centrálnych politických strán. Má mnoho mimoriadne múdrych a čestných ľudí,

ktorí takí zostali najmä preto, že sa nikdy nešpinili politikou. Tam treba hľadať reprezentantov štátu aj jeho hlavu! Tam treba prosiť – vedte nás, zmravnite Slovensko. Ukážte príklad! Slovensko sa musí už raz navždy rozlúčiť s tým, že šancu na úrad má iba spolustraník či kamarát, že šancu na pravdu má iba politik.

Bulímia je od istého štádia neliečiteľná. To, že dlhoročné stálice parlamentných lavíc opúšťajú svoje kluby a strany, neveští prerod pravice. Iba ukazuje, ako vyzerá túžba po moci a profite v praxi. Ako vyzerá politické prežieranie sa. A ako môže motivovať „politiku pre ľudí“ neovládateľná nesúdnosť, nevedomosť, ak nie hlúposť, neskromnosť a strata zmyslu pre realitu. Na Slovensku najmä tú spoločenskú a politickú.

Našťastie, po 23 rokoch aj volič dospieva. A za celkom zbytočné považuje v politike práve tak herečky, ako karieristov či bývalých zaslúžilých. O čo vlastne sa to zaslúžili?

GLOSAŔ
ANDREJA MIŠANEKA

SPOZA OPONY

Dojímavá scéna na viedenskom letisku: za líniou oddeľujúcou odlietajúcich od vyprevádzajúcich mizne hriva mladej ženy so športovým vakom a dnu zostávajú sľaziaci rodičia. Nevedia zrútať, koľko bolo takých rozlúčok, ale táto je výnimočná. Po prvý raz odlieta ich dcéra v predvečer amerických prezidentských volieb, znovuzvolenia Obamu zaujímavého pre svet, do oblasti prírodnej katastrofy, ktorú sleduje celý svet. Odlieta na podujatie, kde sa stretávajú tie tisíce priaznivcov maratónskeho behu z celého sveta, ktoré prešli výberovým sitom.

Súbeh toľkých udalostí je výnimočný. Pri registrácii šok. Dozvedá sa: pretekárske číslo a tričko je len suvenírom. Maratón, na ktorý sa tisíce bežcov dlho pripravovali, sa NEKONÁ. New York nemá toľko sil, aby zvládol následky katastrofy. Šok maratónca, ktorý si historický beh nezabehne, je kúštičkom šoku mnohomiliónového Veľké-

ho jablka, šoku New Yorku. Je to šok, ako vo chvíli možno useknúť všetko. V sekunde človek znehybnie v tme, chlade, vlhku. Zrazu sa na všetko treba pozrieť nie očami atmosféry veľkého adrenalinového, neopakovateľného najmasovejšieho maratónskeho behu na sve-

dostal z nehybnosti. Pre obyvateľov zastal čas, nemajú na to, aby sa zaujímali o okolitý svet mimo USA. Našinec nevychádza z údivu, keď reportér naliehavými otázkami neodbytné tlačí vedúceho záchranej čaty odčerpávajúcej vodu zo zdevastovanej podzemnej stanice

z toho vidno, ako ochromené je mnohomiliónové mesto. Niekde sa od chladu trasú deti – oedlho tam zopár žien zorganizuje svojpomoc a uzimiení dostanú desiatky kusov teplého oblečenia. Na pobreží, kde stoja výstavné domy na pilieroch, si obyvatelia svojpomocne odpra-

k otepľovaniu atmosféry. Nad troskami vidno aj to, ako málo poznáme USA, ako málo vieme o tom, čo sa tam skutočne deje – a najmä o tom, ako sa USA zmenili, ako sa líšia od našich zostarnutých predstáv či doslova ilúzií. Zrazu vnímame prázdnu reklamnosť prezidentskej kampane, bezobsažnosť, politiku ako tovar. Katastrofa ukázala: sme nepripravení pochopiť, ako sa zmenila Amerika. Záplavy sa netýkajú len východného pobrežia USA. Nebude to tak, že ju vytlačia iné televízne zábery. Teraz sme videli následky toho, čo spôsobila táto civilizácia sama sebe. Budeme to vidieť ešte neraz. A asi sa nebudeme môcť len prizerať. Nemali by sme sa toľko venovať len ekonomike, keď naliehavo vidíme, že ide o ekológiu! Najmä my na Slovensku.

Ale jedno si nemožno na americkom pobreží nevšimnúť – zálahy amerických vlajok na desiatkach súkromných domov a obydli vyčnievajú nad hromadami trosiek. Ako symbol, ktorý spája v súdržnosti.

Prečo toľko sledujeme dianie vo Veľkom jablku

Dušan D. KERNÝ

te. Zrazu si treba dávať pozor na každý krok, nevyhnutné je pozorne sledovať, čo sa deje, a najmä ako sa deje. Ale dôležité je to aj pre tých na druhom konci sveta.

Mnoho je obrazov skazy inokedy búrlivo pulzujúceho mnohomiliónového mesta. Všetko vyzerá inak. Mesto zápasí nie o to, aby sa život dostal do normálu, ale aby nezamrel, aby sa

metra, aby mu povedal, kedy už dajú všetko do prevádzky a pohnú sa prvé vlaky na tejto stanici. Nepretržite k stene tlačení opravár nakoniec vytlačí zjavne nedobrovoľne zo seba: „Azda o mesiac...“

Každý, kto si pamätá na záplavy v Prahe, vie, koľko mesiacov to tam trvalo. V otázkach amerického reportéra je nedočakavosť, naliehavosť, nátlak –

távajú neuveriteľnú zmes ešte nedávno potrebných a užitočných vecí, urobia aspoň úzku uličku, aby sa dalo prejsť. To, čo bola ešte pred niekoľkými dňami prekrásna pobrežná kolónada, je pokryté horou trosiek.

Toto však nie je vzdialený obraz. To je pre všetkých výzva, aby sme sa naozaj vecne zamysleli nad hranicami možného, pokiaľ ide o ľahostajnosť

Po vstupe strany Sloboda a Solidarita do Národnej rady Slovenskej republiky sa citelne zmenila atmosféra v zákonodarnom zbore. Zdá sa, že eufória z pravicového mocenského zoskupenia prekryla aj takú „drobnosť“, akou bola minulosť ministra práce, sociálnych vecí a rodiny pravicovej vlády, ktorý na internetovej stránke radil aj to, ako pripraviť štát o dane.

Trpké plody politickej (ne)kultúry

Konštelácia konzervatívcov, akých predstavujú KDH, a liberálov typu SaS by nebola možná, ak by každý z nich trval na svojom hodnotovom vybavení. Pravda, ak by nejaké mal. Vytvorenie koalície kresťanských demokratov s ich úhlavným ideologickým nepriateľom SDL v roku 1998 a v roku 2008 so stranou SaS diskredituje toto hnutie, ale aj ostatných konzervatívcov na dievča pre všetko.

Dnes nejstuje v parlamente ani jedna zo strán, ktoré pred dvadsiatimi rokmi bojovali za suverénne postavenie Slovákov medzi európskymi národmi. Ak uvážime, akými témami sa v poslednom období zaoberá parlament, tak musíme uznať, že Slováci urobili nesmierne veľký krok k tzv. pokroku. Ak sa, pravda, registrované partnerstvá dajú nazvať pokrokom. Koľko nádeje vlieval blahoslavený pápež Ján Pavol II. do vplyvu religióznych Slovákov v Európskej únii! A Slováci dnes v parlamente diskutujú o tom, či by Ježiš Kristus hľasoval za zákon o registrovaných partnerstvách...

Vývoj našej spoločnosti je zákonným dôsledkom politiky ľži, pretváranky, predajnosti, chorej ambicióznosti jednotlivcov. Nie sme počtom veľký národ, a preto je jednoduché kúpiť ho bárs aj celý. Znalci ako Soros tvrdia, že nič nie je také drahé, aby sa to nedalo kúpiť. Naša minulosť nás dobieha a i dnes sme svedkami jej amorálnych aktérov.

Médiá a, samozrejme, niektorých pravicových politikov nedávno vzrušila správa o tom, že sa exprezident Michal Kováč má ospravedlniť exriaditeľovi SIS Ivanovi Lexovi. Za výroky v súvislosti so zavlečením Michala Kováča ml. do cudziny. A opäť sa spomínajú nemorálne Mečiarove amnestie, ale ani slovo o tom, prečo vznikli. Ani slovo o nemorálnej milosti exprezidenta Kováča svojmu synovi, aby sa „podľa vopred pripraveného plánu nepokračovalo a bolo zastavené“ trestné stíhanie v kauze Technopol. Michal Kováč ml. so svojimi kumpánmi vylákal od Technopolu sumu 2 308 920 USD. Ako sa vôbec mohlo stať, že sa to stalo pre Michala Kováča ml. vstupenkou do diplomacie? Kto iný mu to umožnil, ak nie politická moc po roku 1998? Politická moc, ktorú v tom čase reprezentovali pravicové strany plus SDL. A tak ako vtedy aj dnes majú veľkú oporu v médiách, ktoré cielene „zabúdajú“ v prípade zavlečenia (nie únosu) hovoriť o milosti vtedajšieho prezidenta svojmu synovi.

Veľa a rád o novej politickej kultúre hovoril bývalý predseda KDH Pavol Hrušovský. Dnes zbierame jej trpké plody.

Eva ZELENAYOVÁ

Politici nehrajú čistú hru – zo zvolených zástupcov sa zväčša stali elitári Patriot chce vrátiť do verejného života slušnosť

Roman KALISKÝ-HRONSKÝ – Foto: archív SNN

Na politickej scéne Slovenskej republiky je niekoľko strán, ktoré sa vyhlasujú takmer za ochranárske združenia národných záujmov slovenského národa. Názov strany Patriot je odvodený z latinčiny a je to medzinárodné slovo. Opýtali sme sa predsedu Františka JAŠÍKA na politické ciele strany.

• **Prečo názov Patriot a nie po slovensky vlastenec?**

Patriot je marketingovo príťažlivejší termín (smiech). Pravda je, že vlastenec je doslovný preklad, ale ťažšie sa komunikuje. Keď sa všade skloňujú regióny, je patriotizmus preda len dostupnejší termín. Napríklad o lokálpatriotizme počul asi každý. Lenže v posledných rokoch – a mám silný pocit, že to priamo súvisí s európskou integráciou – zaznieva axioma, že vlastenec = nacionalista = rasista, xenofób atď. My sme patrioti – záleží nám na štáte, v ktorom sme sa narodili, na mieste, kde žijeme, na ľuďoch, s ktorými žijeme.

• **Kedy strana vznikla, prečo a načo? Ako ju financujete?**

Strana vznikla v marci 2010, v tom čase s primárnym cieľom ponúknuť na kandidačnej listine miesta nestraničkom, nezávislým osobnostiam a slušným ľuďom pre komunálne voľby 2010 v Nitre. Strana je momentálne financovaná z darov fyzických osôb.

• **Čím sa odlišujete od iných strán, ktoré sa hrdia tým, že im ide najmä o národné záujmy Slovákov?**

Je jednoduché biť sa do prs a brnkať na city ľudí. Ale nie je to správna cesta. Národ tvoria jednotlivci. Kto z tých, ktorým ide „naj-

mä o národné záujmy Slovákov“, hovorí o tom, že je potrebné starať sa o jednotlivca? Národ a štát má zmysel vtedy, ak človek, ktorý v ňom žije a je jeho súčasťou, chce priviesť na svet dieťa bez obáv o jeho bezpečnosť a budúce istoty, vychovávať ho v tomto prostredí, učiť ho mať rado seba, svoje okolie, život. Ten, kto sa takto postará o jednotlivca a rodinu, ten sa stará o národ.

• **Zastávate sa zo svojej pozície iba Slovákov na Slovensku alebo chcete byť aj zástupcami Slovákov, ktorí v ostatných dvoch desaťročiach z rôznych dôvodov opustili vlasť a žijú v zahraničí?**

Máme ambíciu zastupovať všetkých slušných ľudí, ktorí cítia lásku k nášmu kúsku Európy medzi Tatrami a Dunajom. Bez ohľadu na to, či žijú tu alebo sa z ekonomických, politických či iných dôvodov vybrali do zahraničia. Áno, všetko samozrejme stojí peniaze, ale sú veci, ktorých hodnota sa peniazmi merať nedá. Vzťah ľudí k svojej rodnej zemi patrí k takým veciam.

• **Máte ambície v najbližšom období pracovať viac v komunálnej politike alebo chcete už aj kreslá v NR SR či až v Európskom parlamente?**

Naším cieľom bude, ak naše

myšlienky oslovia ľudí; určite národný parlament. Tam vidíme cestu, ako sa starať o zlepšenie života na Slovensku. Európsky parlament je síce zaujímavá inštitúcia, ale dnes je to skôr odkladisko politikov než reálna politická aréna. Kedysi sa hovorilo, že Praha je ďaleko. Musím dodať, že Brusel a Štrasburg sú ešte ďalej.

• **Čo by ste doma ponúkli Slovákom aj občanom iných národností ako prvú?**

Slušnosť. Možno to znie ako klišé, ale máme na mysli naozaj elementárnu slušnosť. Nalejme si čistého vína – v ekonomickej oblasti, nech hovorí kto čo chce, nemôžeme čakať nijaké dramatické riešenia. Kto bude hovoriť, ako odbremeniť ľudí, ako znížiť dane, odvody a podobne, je jednoducho klamár. Na konci minulého storočia som sledoval schvaľovanie štátnych rozpočtov – všetkých so schodkom, rok čo rok. Vtedy som sa sám seba pýtal, ako je to možné, dokedy to tak môže ísť. Na to už odpoveď poznáme. Teraz nás čaká neľahké obdobie, keď to, čo sme rozhádzali, musíme splatiť. Preto sľubovať, že znížime dane, nie je prezieravé a už vôbec nie slušné.

No na druhej strane tvrdíme, že človek má právo, aby za svoje peniaze, keď už mu ich štát z vrec-

František JAŠÍK

ka vyťahol, dostal aj zodpovedajúce služby. Každý, kto je platený z verejných zdrojov, má povinnosť sa k ľuďom správať ako k ĽUĎOM. To nehovorím len o úradníkoch, ale napríklad aj o policajtoch či o lekároch. Prvok slušnosti v bežnom živote sa za posledné roky úplne vytratil. Tvrdíme, že je povinnosťou tohto štátu za naše peniaze zabezpečiť, aby sa úcta a slušnosť opäť vrátili do života.

• **Kedy to môžete začať presadzovať v praktickej politike?**

Keď vyhráme voľby (smiech). Pravda je, že náš politický systém umožňuje naplnenie sľubov iba vtedy, ak je strana dostatočne silná v parlamente, alebo ak má dokonca väčšinu – ako napríklad teraz. Politici nehrajú čistú hru, zo zástupcov ľudu sa stali elitári. Radi hovoria o veciach v číslach, ktoré si obyčajný človek nedokáže ani predstaviť. Keď si ľudia konečne uvedomia, že už nie je dôležité, či je strana práva alebo ľavá, ale či sa na svet pozerá ich očami, verím, že vtedy budeme mať silu na to, aby sme naše ciele presadili.

Ochranársky ekoterorizmus utrpel autoritatívnu porážku v Štrasburgu Satisfakcia pre zdravý les a zdravý rozum

Ivan BROŽÍK – Foto: Emil SEMANCO

Európsky súd pre ľudské práva (ESLP) vyhlásil za neprijateľnú sťažnosť Lesoochranárskeho združenia VLK proti Slovenskej republike, ktorá súvisela s opatreniami na zníženie rizika premnoženia podkôrového hmyzu v lesnom celku Podbanské (v Tichej a Kôprovej doline) tri roky po víchrici v Tatrách 19. novembra 2004.

Takmer na deň výročia ekologickej katastrofy, nad dôsledkami ktorej plakali mnohí milovníci našich veľhôr doma i v zahraničí, oznámili agentúry rozhodnutie autoritatívneho orgánu, ktoré vo svojej podstate zamietlo radikálnosť tých, ktorí si príliš sebedovome vracia ochranári. Zoskupenie VLK si nárokovalo možnosť účasti na rozhodovaniach o následkoch katastrofy a ich riešení a prakticky žiadalo postavenie účastníka konania. So sťažnosťou rovnakého znenia sa neúspešne obrátilo aj na Ústavný súd Slovenskej republiky.

■ **LYKOŽRÚTOVI ADVOKÁTI**

Napriek tomu, alebo možno práve preto, že na Slovensku sa dlhodobo tretí sektor považuje za výkonný politický orgán oprávnený rozhodovať o všetkom, dostali sa až dvaja bývalí ministri životného prostredia pred prokurátora; dokonca ich spis už prevzal aj Úrad boja proti korupcii. Obvinenie je postavené na konštatovaní, že ministri v roku 2004 nepovolili v lokalite postihnutej veternou smrťou ťažbu kalamitného dreva. Ibaže – v piatom stupni ochrany, v ktorom sa táto lokalita nachádza, je takáto ťažba zákonom jasne zakázaná. A tak do jednej pasce padol minister bývalej SMK spolu s ministrom bývalej SNS. Dôvod tohto právneho nezmyslu spočíva práve v existencii istej odnože ekoterorizmu na

Po kalamite ničí tatranský les lykožrút.

Slovensku. Jeho aktéri s mediálnym, no nič nevraviacim označením „aktivisti“ sa zámerne vyvolanou hystériou a s bezvýhradnou a trvalou podporou pravicových médií postarali o to, že samotný štát má

AKTUÁLNE

strach pred sebou samým. To však je pre štátnu suverenitu nesmierne nebezpečná okolnosť.

■ **JADRO SPORU**

Štátne lesy TANAP-u v Tatranskej Lomnici ešte 20. novembra 2006 požiadali Obvodný lesný úrad v Poprade, aby vyhlásil mimoriadny stav nebezpečenstva a prijal opatrenia v súvislosti

s rizikom premnoženia podkôrového hmyzu v lesoch v Tichej a Kôprovej doline. Obvodný lesný úrad 5. apríla 2007 nariadil Štátnym lesom TANAP-u, aby urobili ochranné opatrenia, ktoré znížia toto riziko v lesnom celku Podbanské. Znamenalo to ísť do zalesnenej oblasti postihnutej kalamitou a vyhľadať a odstrániť postihnuté stromy. Lesoochranári sa dožadovali možnosti byť prítomní na týchto rozhodovaniach. Štát im to prostredníctvom svojich inštitúcií zamietol a ako sa najnovšie ukázalo v takmer totožnom stanovisku ESLP, mal pravdu.

■ **NEMIESTNY OPTIMIZMUS**

V nedávnych týždňoch sa viaceré ochranárske zoskupenia v súvislosti so

stavom prírody v postihnutých kalamitných oblastiach vyjadrili, že v podstate už je všetko v poriadku a príroda sa sama o seba postarala. Aj tu však treba zvýšiť pozornosť, pretože realita je úplne iná. Podľa informácií agentúry SITA „lesníci nesúhlasia s názormi, podľa ktorých sa lykožrúťová kalamita v oboch národných prírodných rezerváciách „spontánne utlmila“. Len za prvých šesť mesiacov tohto roku narástali lesníci Štátnych lesov TANAP-u ďalších takmer 8 500 suchých stromov poškodených pôsobením tohto škodlivého činiteľa, informovala Lenka Burdová zo Štátnych lesov TANAP-u. Najväčší prírastok suchých stromov je v Národnej prírodnej rezervácii Kôprová dolina v Nefcerskej doline, na začiatku Hlinskej doliny, v Garajove a v Temných Smrečinách a v Národnej prírodnej rezervácii Tichá dolina v Zadnej Tichej doline“.

■ **NETRADIČNÝ PRÍKLAD**

Siedmak zo Žiliny Matej Jurčišin si tak ako mnohí jeho rovesníci spori odložené nepoužitú eurá. Nie je podstatné, od koho a koľko ich dostáva. Jeho mama je lekárka. Darovať len tak svoje úspory v sume 5 000 eur Štátnym lesom TANAP-u na boj s lykožrútom je však pre mnohých nešťastie...

„Viem, že je to strašne veľa peňazí. Nič by som si za ne nekúpil, pretože som ich šetril a nemišal na zbytočnosti. Nie je mi ľúto, kde skončili. Naopak, mám z toho dobrý pocit,“ povedal Matej Jurčišin médiám.

„Päťtisíc eur je veľa, ale na záchranu lesov to nestačí. Chceli by sme rozbehnúť s mamou zbierku,“ hovorí Maťo, ktorý vraj o lykožrútoch rozpráva aj svojim kamarátom. Veriť? Neveriť? A prečo nie – veď vzťah k lesom a prírode nemusí byť puncovaný iba príslušnosťou k takej organizácii či k onakému zoskupeniu. Možno ho formuje výchova, možno niečo iné. Ale o tom sa zas až toľko nepíše ako napríklad o „aktivistoch“.

Máme dvojtretinovú výkonnosť európskej ekonomiky, ale podpriemerné platy

Niekdajší slovenský tiger pripomína neškodnú mačku

Oto BALOGH – Karikatúra: Peter GOSSÁNYI

Vďaka rastu percentuálnej ročnej zmeny hrubého domáceho produktu (HDP) v rokoch 2006 – 2007 (najmä však v roku 2007, keď HDP vzrástol o 10,4 percenta) si Slovensko vyslúžilo prívlastok tiger Európy. Tempo dobiehania vyspelých ekonomík členských štátov Európskej únie (EÚ) postupne začalo klesať a po vypuknutí svetovej hospodárskej krízy v roku 2009 prišiel prvý pokles rastu HDP o 4,8 percenta. V nasledujúcich dvoch rokoch sa síce zmena HDP vrátila do plusových čísiel, ale od roku 2008 sme sa z pohľadu zvyšovania životnej úrovne v porovnaní s priemerom EÚ nepohli z miesta.

Aj keď výkonnosť slovenskej ekonomiky predstavuje 70 percent výkonnosti ekonomiky EÚ, teda takmer dve tretiny, priemerná úroveň plátov na Slovensku dosahuje len 35 percent úrovne plátov v EÚ. Z tohto pohľadu rozhodne nepatríme medzi vyspelé členské štáty Únie. Priemerné platy Slovákov síce podľa štatistik rásť, ale stále patria k európskemu podpriemeru.

STATISTIKA A REALITA

Podľa jednej metodiky výpočtu v roku 2011 zarobili Slováci v priemere 786 eur, podľa inej 855 eur. Realita je však úplne iná. Štatisticky vykazovanú priemernú mzdu nepoberali 2/3 zamestnaných na plný úväzok, pričom každý ôsmy zamestnaný bral mesačne v hrubom menej ako 400 eur. Z 1 854 milióna zamestnancov na Slovensku 67 percent zarába menej, ako je priemerná mzda v národnom hospodárstve. Životná úroveň na Slovensku dosahuje 73 percent úrovne priemeru EÚ. Z hľadiska kvality života sa Slovensko nachádza na 26. mieste spomedzi 36 štátov hodnotených OECD (medzivládna organizácia 34 ekonomicky najvyspelejších štátov sveta).

PLATOVÁ BIEDA

Pri porovnávaní plátov na Slovensku so zvyškom Európy sa ukazuje, že niekdajší slovenský tiger pripomína skôr neškodnú mačku. V rebríčku minimálnych miezd (nie všetky štáty ju majú zákonom stanovenú) sme v rámci EÚ minimálnu mzdu na úrovni 327 eur predbehli len 7 členských štátov.

Najvyššia minimálna mzda je v Luxembursku (1 801 eur), nasledujú Belgicko (1 472), Írsko (1 462), Holandsko (1 456), Francúzsko (1 426) a Veľká Británia (1 244). Minimálna mzda v Slovinsku je 763, v Španielsku 748, Grécku 684 a Portugalsku 566 eur.

Zaujímavé porovnanie ponúka aj prehľad priemernej hrubej mesačnej mzdy v eurách v niektorých štátoch EÚ. Najvyššia je vo Švajčiarsku (5 244), v Nórsku (5 243), Dánsku (4 189), Luxembursku (4 061), Holandsku (3 736), Nemecku (3 570), Belgicku

(3 479) a vo Švédsku (3 437). Susední Rakúšanovia zarábajú mesačne v hrubom 3 196, Francúzi 2 919, Íri 2 673, Taliani 2 363, Španieli 2 053, Portugalčania 1 472, Gréci 1 280 a Slovinci 1 190 eur.

Oveľa vyššiu výpovednú hodnotu má porovnanie čistých miezd podľa parity kúpnej sily (PKS). PKS je špecifický cenový prevodový index, pomocou ktorého sa porovnáva sila jednotlivých štátov. Vyjadruje vzťah cenovej hladiny (ceny tovarov a služieb) v danom štáte k miestnej priemernej mzde. Najvyššia

čistá mesačná mzda v eurách podľa PKS je vo Švajčiarsku (1 882), Veľkej Británii (1 705), v Holandsku (1 700), Nórsku (1 657), Luxembursku (1 603), Nemecku (1 529), Rakúsku (1 413) a vo Švédsku (1 402). Na Slovensku je na úrovni 666, v Španielsku 1 217, Taliansku 1 148, Slovinsku 816, Grécku 809, Českej republike 758, Poľsku 754 a Maďarsku 620 eur.

ŽIVOTNÁ ÚROVEŇ

Ako ukazovateľ blahobytu štátov EÚ sa využíva HDP, ktorý však nie je objektívnym kritériom životnej úrovne obyvateľov a domácností, keďže nehovorí o tom, aké platy majú ľudia v danom štáte a čo si za ne môžu dovoliť kúpiť. Cenové hladiny v štátoch EÚ sú totiž rôzne. Najvyššie sú v Nórsku (56 percent nad priemerom EÚ), vo Švajčiarsku (51 percent nad priemerom) a v Dánsku (47 percent nad priemerom). Cenová hladina na Slovensku sa pohybuje na úrovni 72 percent z priemeru EÚ, pričom v prípade tovarov je to 87 a v službách 58 percent priemeru EÚ. Podľa údajov Eurostatu v roku 2011 sú na tom z hľadiska HDP na obyvateľa a v parite kúpnej sily najlepšie Luxembursko (283), Holandsko (134), Rakúsko, Dánsko a Írsko (125 percent priemeru EÚ). Životná úroveň na Slovensku je 27 percent pod priemerom EÚ. V roku 2011 reálne čisté mesačné príjmy na jedného člena domácnosti oproti roku 2010 poklesli o 1,1 percenta. Domácnosti najviac vydávali na potraviny (21,8) a bývanie plus energie (20,2 percent výdavkov).

ROZHOVOR

Imrich BÉREŠ

Najdôležitejšie miesto na svete

Stavebné sporenie pomohlo státisícim občanom Slovenska lepšie bývať. O minulosti, prítomnosti a budúcnosti tohto finančného produktu sa zhovráame s Ing. Imrichom BÉREŠOM, predsedom predstavenstva Prvej stavebnej sporiteľne.

Čo podľa vás znamená stavebné sporenie pre Slovákov?

Som presvedčený, že neobyčajne veľa. Vidím to množstvo ľudí, ktorým sme umožnili naplniť ich predstavy o výbornom zhodnotení vkladov a príprave investície do svojho prvého či lepšieho bývania. Vnímam tiež príbehy ľudí, ktorí by si inak pre svoje nízke príjmy nedokázali zabezpečiť vlastnú strechu nad hlavou. A keďže Slováci, vďaka Bohu, dokážu sporiť, čoraz viac ich prijíma stavebné sporenie za súčasť svojho života.

Váš finančný produkt má v názve sporenie. Je aktuálne aj v čase krízy?

Áno, občania Slovenska sú ochotní a schopní sporiť. Dokonca aj v čase krízy. Napokon stavebné sporenie sa v Európe etablovalo pred takmer storočím práve počas svetovej hospodárskej krízy, aby umožnilo bývať aj ľuďom s nižšími príjmami.

Prečo je stavebné sporenie úspešné na Slovensku?

Ide o mimoriadne stabilný a výhodný sporiaci produkt, ktorý je ako jediný skombinovaný so zákonným nárokom na stavebný úver s nízkym a počas celej lehoty splácania nemenným úrokom. Nesmieme zabudnúť ani na naozaj silnú túžbu slovenských občanov po vlastnom bývaní. Vážnym motívom je aj zanedbanosť bytových domov, ktorá spôsobuje vysoké náklady na platby za energiu.

Čo vidíte, keď sa pozriete do budúcnosti?

Začnem súčasnosťou. Ocenením našej práce je 3. miesto v ankete Banka roka. A do budúcnosti chceme pokračovať v tom, čo sme pred 20 rokmi začali. Cestu k nám si našli viac ako dva milióny ľudí. Mnohým z nich sme umožnili bývať, resp. pomohli bývať lepšie. A množstvo občanov na túto pomoc ešte stále čaká. Upravujeme preto podmienky stavebného sporenia, aby bolo ešte prístupnejšie a atraktívnejšie. Ueberáme sa cestou znižovania poplatkov a rozširovania poskytovaných služieb. Naposledy o sprostredkovaní poistenia nehnuteľnosti a domácnosti, ako aj kapitálového životného poistenia. Prvá stavebná sporiteľňa naozaj tvrdo pracuje na tom, aby sa stala bankou, ktorá plní sny. A my sa o to neleníme snažiť, ale my takou bankou už sme. Spolu s bývaním si človek kupuje miesto, kde budú s ním bývať jeho najbližší a kde prežije najradostnejšie okamihy života. Skrátka, najdôležitejšie miesto na svete...

R-2012052

Potrebujeme rovnomernejšiu deľbu profitu medzi prvovýrobou, spracovateľmi a obchodom

Napijeme sa z bruselského mliečného balíčka?

Ivan BROŽÍK – Foto: archív SNN

Zrušenie mliečnych kvót po roku 2015 výrazne zosilní konkurenčný tlak medzi jednotlivými krajinami. „Je preto veľmi dôležité pripraviť Slovensko na bezkvótový systém,“ vyplýva z koncepcie rozvoja produkcie mlieka a mliekarenského priemyslu na Slovensku, ktorú spracovalo Ministerstvo pôdohospodárstva SR.

Do roku 2015, dokedy budú v Európskej únii existovať kvóty pre mlieko, by sa podľa ministerského materiálu mali do systému zaradiť aj malí farmári s menším počtom kráv, ktorým bude kvóta pridelená. Slovenská republika od svojho vstupu do EÚ pridelenú mliečnu kvótu zatiaľ neprekročila. Jej plnenie je podľa údajov ministerstva v priemere na úrovni 93,7 percenta. Stanovená mliečna kvóta sa podľa ministerstva neplní jednak pre pokles počtu dojníc, ako aj pre pokles produkcie mlieka, a to aj napriek zvyšujúcej sa úžitkovosti slovenských dojníc.

OHROZENIE TRHU

Od apríla 2015 by sa mal liberalizovať trh s mliekom. Európskych chovateľov už nebude nič obmedzovať, zvýšia produkciu a väčšia ponuka na trhu povedie k poklesu nákupných cien. Toho sa však boja napríklad susední českí poľnohospodári. Ale nielen oni. Prípravy na rok 2015 sa začali prakticky na všetkých európskych farmách, ktoré vedú prezieraví hospodári. Doterajšia existencia produkčných limitov poľnohospodárov síce obmedzovala, na druhej strane im však zaručovala zisky. Obmedzení sú totiž tiež poľnohospodári v okolitých štátoch. Nemajú tak prebytočnú produkciu, ktorú by mohli za nízke ceny dodávať na český trh a konkurovať domácim roľníkom. Ibaže – v okolitých štátoch sa už začal obrovský nákup jalovic, budúcich dojníc.

Tam, kde nezareagujú už teraz, nebudú po roku 2015 schopní odolať konkurencii s masovejšou a tým aj lacnejšou výrobou. Slovenské mlieko a mliečne výrobky tak raz navždy môžu zmiznúť z pultov hypermarketov. A to iba pre svoju vysokú cenu.

ZDECIMOVANÉ STAVY

Ivan Oravec, predseda Poľnohospodárskeho družstva Devio, pre SNN uviedol názorný príklad: „V roku 1990 sa v maštaliach nachádzalo 1 563 000 ks dobytka a 549 000 dojníc; dnes to je už iba 463 000 ks dobytka – to je pokles vyše 70 percent. A dojníc v našich maštaliach už nenájdeme viac ako 154 000, takže nám zostalo iba 28 percent z pôvodného stavu. Za zmienku stojí aj porovnanie VDJ (veľké dobytčie jednotky, t. j. 500 kg živej váhy) na 100 ha pôdy: Slovensko – 8, Rakúsko – 21, Nemecko – 26, Holandsko – 82.“

VÝCHODISKO Z NÚDZE

Brusel ponúkol pomoc jednotlivým krajinám Únie v rámci takzvaného mliečného balíčka. Ide o súbor opatrení, ktoré môžu štáty využiť, aby zmiernili dosah zrušenia kvót na svojich poľnohospodárov. Producenti mlieka sa tak budú môcť zlučovať do organizácií a ich prostredníctvom rokovať s odberateľmi o výkupných cenách. V jednom takom združení budú môcť byť zastúpení poľnohospodári, ktorých chovy neprekročia spolu 33 percent domácej

Čo bude znamenať pre slovenské mlieko liberalizácia trhu v roku 2015?

produkcie mlieka. To je na hranici trhového podielu, ktorý zvyčajne povoľuje protimonopolný úrad, a takto združení poľnohospodári by mali mať veľmi silnú vyjednávaciu pozíciu.

„Situácia sa musí zmeniť aj v ceneovej oblasti a v podporách, lebo inak chovatelia dojníc predajú a výroba mlieka u nás klesne ešte skôr, než dôjde k zrušeniu kvótového režimu v EÚ. Podľa našich informácií mali v auguste poľnohospodári podiel na spotrebiteľskej cene 3,5-percentného trvanlivého mlieka iba 29,6 percenta, zatiaľ čo v prípade obchodu to bolo až 30,7 percenta. Obchod teda získal viac ako poľnohospodári, hoci tí mali na výrobu litra mlieka určite vyššie náklady ako obchod na jeho predaj,“ konštatoval predseda Slovenského zväzu prvovýrobcov mlieka Alexander Pastorek, ktorý je zároveň aj podpredsedom Slovenskej poľnohospodárskej a potravinárskej

komory pre poľnohospodárstvo a službu. „Potrebujeme rovnomernejšiu deľbu profitu medzi prvovýrobou, spracovateľmi a obchodom, pretože len vtedy bude ich činnosť z ekonomického hľadiska zmysluplná. Poľnohospodári však už dlho predávajú mlieko so stratou a dosahujú horšie ekonomické výsledky ako ich kolegovia, ktorí sa dojníc zbavili a venujú sa len rastlinnej výrobe, prípadne aj chovu kráv bez trhovej produkcie mlieka,“ skonštatoval Alexander Pastorek. Nepriemerané rozdelenie marží v prospech obchodu a uplatňovanie spätných bonusov voči spracovateľom sa podľa záverov ceneovej rady ministerstva pôdohospodárstva mení na politický problém, ktorý by sa mal riešiť nielen na národnej úrovni, ale aj v rámci celej EÚ. Podľa viacerých odborníkov už dozrel čas na to, aby sa s problematikou neprimeraných vzťahov v potravinovom reťazci začala zaoberať samotná Rada ministrov Únie.

Jáchymovské peklo nebolo to najhoršie, čo mohlo kedysi politického väzňa postretnúť Triedny boj a jeho obeť neboli virtuálne — krv naozaj tiekla

Jáchymovskú trestnicu zvyknú obrazne nazývať jáchymovské peklo. Mnohí politickí väzni by sa však boli priznali k hocičomu, len aby sa už dostali do tohto pekla. Pre niektorých bola práve vyšetrovací väzba konečnou stanicou ich života. Fakty hovoria, že komunistické režimy spáchali zločiny týkajúce sa približne sto miliónov osôb oproti približne 25 miliónom obeť nacizmu (Čierna kniha komunizmu). Budúca nacistická spoločnosť mala byť vybudovaná okolo „čistej rasy“ a budúca komunistická spoločnosť okolo proletárskeho ľudu očisteného od buržoáznych pliev (tamtiež). V noci z 13. na 14. apríla 1950 žandári začali obsadzovať rehoľné ústavy a kláštory v celom štáte. Do dejín sa táto noc zapísala ako Barbarská noc. Ing. Ján BRICHTA (1928) v tom čase študoval v saleziánskom pedagogickom ústave v Šaštíne. Chcel sa stať kňazom. V súčasnosti žije v Bratislave, je funkcionárom občianskeho združenia Politickí väzni Zväzu protikomunistického odboja (PV ZPKO).

Zhovárala sa Eva ZELENAYOVÁ – Foto: Ladislav LESAY

• **Napokon ste sa stali poľnohospodárskym inžinierom. Medzitým sa udiali veci, ktoré z vás urobili väzňa komunistického režimu. Prečo?**

Lebo som sa chcel stať kňazom a nastupujúci režim mi v tom bránil.

• **Ako?**

Študoval som v saleziánskom pedagogickom študentáte v Šaštíne, keď sa komunistický režim rozhodol zlikvidovať rehole. Dostali sme avízo, že milície a bezpečnostné sily sa sústreďujú aj okolo šaštínskeho kláštora. Preto sme vytvorili nočné hliadky. Okolo polnoci z 13. na 14. apríla 1950 hliadky spozorovali, že sa cudzí ľudia usilujú dostať do študentského ústavu. Zobudili sme predstavených, ktorí následne išli rokovať s búchajúcimi, ktorí chceli vykonať domovú prehliadku na základe nejakých pofidérnych poverení.

• **A čo sa udialo?**

Domová prehliadka. Všetkých nás sústredili do študovne a niekoľko dní snorili po budove, sledovali nás, posielali o nás správy. Nikoho do budovy nepustili, okrem ďalších zaistených z trinástich saleziánskych ústavov na Slovensku. Pôvodne nás bolo šesťdesiat chovancov, po tomto „prírastku“ až tristo.

• **Akú to malo zmysel?**

Akcia sa skončila fiaskom, lebo nenašli nijaké kompromitujúce materiály, ako zbrane a tajné dokumenty, čo malo byť dôvodom domovej prehliadky.

• **Napriek tomu perzekúcie pokračovali.**

V neistote sme žili do 25. apríla, keď sa scenár zopakoval. Po polnoci nás zobudili, ale tentoraz nás naložili do pripravenej autobusy a odviezli do Podolíňa, kde sústredili väčšinu rehoľníkov, nielen saleziánov. Čakalo nás surové zaobchádzanie, chýbali posteľe a jedlo. Nemohli sme spať iba sedieť, lebo kapacita ústavu bola sto ľudí a nás tam bolo sedemsto. Dva mesiace nás držali v neistote a strachu, potom nás prepustili domov. Tam nás však čakali povolávacie rozkazy do armádných pomocných technických práporov (PTP). Vymysleli to zrejme preto, aby nás mali pod stálym vojenským dozorom.

• **Takže váš sen o štúdiu sa rozplynul?**

Nerozplynul, len nadobudol novú podobu. Bolo mi jasné, ako aj ostatným spolužiakom, že doštudovať môžeme len v zahraničí. Saleziáni mali centrálu v Turíne, potrebovali sme sa teda dostať tam. Začali sme organizovať ilegálne úteky cez hranice...

• **Ako ste sa koordinovali, teda dali dohromady, keď každý išiel do iného PTP?**

Mojím predstaveným v pedagogickom študentáte bol páter Ernest Macák. Boli sme spolu aj v Podolínci. On začal hľadať kontakty na uskutočnenie plánu odchodu saleziánov do Talianska.

• **Nenastúpili ste do armády?**

Mal som nastúpiť do PTP v Libave pri Olomouci, ale neprevzal som si povolávacie rozkazy. Stretol som sa s profesorom Macákom a dozvedel som sa, že on a Titus Zeman, kňaz v Šenkviaciach, plánujú odchod za hranice. Mali spojenie s hlavným ústavom v Turíne, a tak teda začali organizovať prvú skupinu. Spojili sa s Jozefom Macekom, to bol hlavný prevádzka cez

hranice. Pochádzal z Borského Mikuláša...

• **Aj vy ste boli v tejto skupine?**

Nie, tam bolo šesť našich spolužiakov plus dvaja cudzí. Dostali sa až do Turína, kde bola centrála saleziánov i saleziánska univerzita Ateneo. My sme študovali pod vedením tejto univerzity. Skončil som šesť semestrov.

• **V Taliansku?**

Nie, ešte na Slovensku.

• **Prečo ste teda neboli v prvej skupine, ktorej sa podaril prechod cez hranice?**

Lebo za mojimi rodičmi prišiel jeden známy žandár a povedal im, že keď si neprevezmem povolávacie rozkazy, vydajú na mňa zatykač. Tak som cestoval do Libavy. Keď som tam prišiel, osopili sa na mňa, že už som tam mal byť. Vyhovoril som sa, že som bol chorý. Skutočne som si doniesol papere od známeho lekára z Bratislavy, ktorý odporúčal operáciu čelných dutín.

• **A uverili vám?**

Ukázal som tie papiere a oni mi oznámili, že o tom musí rozhodnúť nemocnica. Našťastie som natrafil na spriazneného lekára a keď už bolo rozhodnuté, že mám ísť domov na operáciu, dal mi dobrú radu, aby som sa hneď, len čo dostanem papiere z nemocnice, vrátil, lebo inak ma po polroku znova predvolajú. Mal som teda polroka čas.

• **Takže ste mali echo?**

Áno, pochopil som, že mi chce pomôcť.

• **Boli ste na tej operácii?**

Ale nie. Ja som sa zamestnával myšlienkou na útek. Kým som bol v Libave, rodičov navštívil salezián poverený organizovaním úteku druhej skupiny. Čakalo sa na návrat otca Zemana z Talianska, ktorý sprevádzal prvú skupinu, a na trochu lepšie počasie. V tom roku bola veľmi daždivá jeseň, Morava sa rozlievala, terén bol rozbahnený, no napriek tomu sa druhej skupine podarilo ujsť v noci z 23. na 24. októbra. V tej skupine som mal byť aj ja, ale v tom čase som bol ešte v Libave. Keď som sa vrátil domov, pomáhal som organizovať odchod skupiny. V prvej skupine odišlo šesť ľudí, v druhej 28. V tretej nás bolo 22. Čakali sme na návrat pátra Zemana, ktorý sa zdržiaval v Linci, lebo Rakúšanovia zaisťovali našich prevádzáčov Maceka i Totku. Až v marci nasledujúceho roku, keď ich pustili, sa rozhodlo o úteku našej skupiny. Prechod organizovali naši kňazi Titus Zeman a Ernest Macák.

• **Ako ste sa našli?**

Vedel som, že Zeman je kaplánom v Šenkviaciach. On mal kontakt na pátra Štefana Sandtnera, ktorý bol v tom čase ťažko chorý a liečil sa v štátnej nemocnici v Bratislave. Mal všetky inštrukcie.

• **Aj on sa chystal odísť?**

Nie. S ním som sa dohodol, že každý pondelok ho navštívim a pripravíme nový plán úteku. Dal mi desať obálok, s ktorými som mal vycestovať za ľuďmi, čo mali tvoriť našu skupinu. Bol som v Trnave, Nitre, Partizánskom... Osobne som odovzdával odkazy, že sa odchádza. Museli sme rátať so všetkým. Urobil som okružnú cestu Slovenskom a do Bratislavy som sa vrátil vo štvrtok večer. Mal som informovať pátra Sandtnera,

Ján BRICHTA

lenže do nemocnice ma už nechceli pustiť. Bolo po deviatej večer. Našťastie som stretol sestričku a požiadal ju, aby mi zavolala matku predstavenú, že je to súrna. Vysvetlil som jej, o čo ide, a ona sa opýtala, či niektorú sestričku z nemocnice poznám. Poznala som Zdenku Schelingovú (neskôr blahoslavenú, pozn. E. Z.), zavolala ju a ona ma odvieďla k pátrovi Sandtnerovi. Od neho som sa dozvedel, že so skupinou pôjdem i ja. Ešte v tú noc som sa vrátil domov do Jablonového, aby som sa pripravil na odchod do zahraničia.

• **Nebáli ste sa?**

Nie, ja som sa chcel za každú cenu dostať do Talianska, to bol môj životný cieľ, na ktorý som sa vnútorne tešil. Skupina sa mala stretnúť v Šaštíne u môjho spolužiaka Hercega. Mala to byť skupina študentov, ale zistil som, že sú tam aj piati kňazi, na ktorých bol vydaný zatykač. Navečerali sme sa a nadržanom sme sa vydali na pochod. K hraniciam to bolo okolo dvadsať kilometrov. Terén bol ťažký, rozmočený, niektorí chorí a starí kňazi odpadávali. To nás zdržalo. Keď sme prišli k hrádzi už sa brieždilo. Nastala dilema, ísť ďalej alebo sa vrátiť?

• **A čo ste urobili?**

Museli sme sa rozdeliť do menších skupín, aby sme lepšie unikli pozornosti hliadok. Počas noci sme si niekoľkokrát museli ľahnúť na zem, aby nás nezbadali. Nadržanom to bolo horšie. Hliadky boli všade, zbadali nás, vyhlásili poplach a už sme boli v tom...

• **Čo s vami urobili?**

Zostalo nás pätnásť, siedmim sa podarilo uniknúť, nasadnúť na vlak a vrátiť sa do Bratislavy.

• **Kedy sa to stalo?**

Deviateho apríla 1951. V našej

skupinke sme boli traja. Práve sme prechádzali cez cestu medzi Malými a Veľkými Levármí, keď zaznel povel: „Ruky hore!“ A už to bolo. Na kraji dediny bola stanica pohraničnej stráže, tam nás odvieďli a začali mlátiť. Päťkou ma jeden švacol do tváre, neviem, či mal na ruke boxer. Všetkých nás zmlátili takmer do bezvedomia. Na druhý deň nás začali vyšetrovať iní. Poobede prišiel autobus, do ktorého nás nahnali a odviezli na Bratislavský hrad, kde bolo veliteľstvo pohraničnej stráže celého Slovenska. Tam nás začali ihneď vyšetrovať. Trvalo to dva dni a dve noci. V jednom kuse.

• **Ani ste nespali?**

Nie, len sme sedeli na stoličkách. To bol taký systém, najprv dobiť a potom ťahať z človeka priznanie.

• **Aj páter Zeman bol s vami?**

Áno. Zistili, že prešiel sem z Talianska, tak hneď nás obvinili zo špiónáže. Jeho ešte obvinili zo spolupráce s CIA, takže ho chceli dostať za každú cenu. Aj mňa sa pýtali, či som v spojení s CIA a ja som ani nevedel, čo to je. Po dvoch dňoch a dvoch nociach nás naložili do vozidiel a odviezli do Malaciek, lebo na hrade nebolo miesto. Dali nás do zámočkových pivníc, vôbec sme sa nespeli rozprávať. Celý zámok v Malackách obsadila pohraničná stráž. Tam bolo prvé hlavné vyšetrovanie.

• **A ďalej vás vypočúvali?**

Vypočúvali, bili a kopali. Prichádzali sme po skupinách, traja, štyria a s nami jeden ozbrojenec. Asi po týždni nás odviezli do Bratislavy k Dvornému levom. Tam nás brali na vyšetrovanie po jednom. Každého najskôr zbili. Na rukách mali nejaké železá, všetci sme boli krvaví. Brali nás ako „muklov“, čo znamená muž určený na likvidáciu. Nikto s nami nemohol hovoriť, iba naši

vyšetrovatelia. Potom nás naložili do autobusu a odviezli do Leopoldova, do tzv. mlyna. Tam bola hlavná vyšetrovňa pre celé Slovensko.

• **Čo znamenalo označenie mlyn?**

Tam „zomleli“ všetkých. Dali nás na samotky a na druhý deň sa začalo vyšetrovanie. Zviazali nám oči, aby sme nič nevideli, takže sme ani nevedeli, či je deň alebo noc. Výsluchy trvali tri mesiace. Buditel bol ráno o piatej a večierka o desiatej. Po týždni nám noc spestrili drepmi. Každú polhodinu sme museli vstať a urobiť desať drepov. Na konci týždňa človek nevedel, kto je, čo je. Nič som nevnímal, ani otázky, nič.

• **Čo ste robili počas dňa?**

Musel som chodiť po cele, lebo celé zariadenie tvorili posteľ, ktorú na deň vyklapili, stolič a stolička, ktorú ráno zobrali. A ešte vedro v kúte cely na potrebu.

• **Akú ste mali stravu?**

Bol som tam tri mesiace a celý čas som na raňajky dostával trošku čiernej žbrndy a pol krajčička chleba. Na obed dva plátky knedle s omáčkou, samozrejme bez mäsa, a večer tri zemiaky s kyslou kapustou. Celý týždeň som nevidel živú dušu. Na dverách bolo okienko a keď dávali stravu, musel som ísť do kúta.

• **To vám prikázali?**

Áno, nesmel som vidieť nikoho, len vyšetrovateľa. Spočiatku sa mi videl ľudský, ale to netrvalo dlho. Začulak na stôl, otvorili sa dvere, zozadu ma niekto chytil pod krk a búchal ma o stenu. Musel som robiť drepy, kopal ma, aby som padal a... Mučenie v pravom slova zmysle. Prvý týždeň zisťovali, kto je kto, druhý týždeň pridali nočné budenie s drepmi a potom ma zobrali na výsluch. Prvé dva dni celý deň, potom ma už vyšetrovali do polnoci, ba aj do rána. Po druhom týždni drepy vystriedal neopísateľne neprijemný zvuk. Každú polhodinu ho púšťali do cely, bolo to akési rapkanie, išla mi z toho prasknúť hlava. Po polnoci ma začali vyšetrovať. Ozval sa zvonček, otvorili sa dvere a bachar ma začal mlátiť. Takto som prežil tri mesiace od 9. apríla až do 15. júla.

• **A čo bolo potom?**

Po troch mesiacoch nás dali pod sprchu, zviazali nám oči a odviezli do Bratislavy do Justičného paláca. Tam sme boli osem mesiacov.

• **Čo tam s vami robili?**

Čakali sme na súd a hladovali. Súd trval tri dni – od 20. do 22. februára. Na súde zistili, že chýba riaditeľ seminára na Spiši, ktorému sa podarilo ujsť z bratislavskej nemocnice, začo sestričku Zdenku Schelingovú odsúdili na 12 rokov väzenia. Strašné veci jej robili. Vyzliekli ju donaha, na nohy zavesili závažie a dolu hlavou ju ponárali do vody. Chceli, aby sa priznala, že robila pre špiónáž.

• **Akú ortieľ vyniesli nad vami?**

Moja obžaloba znela: „Odchovanec klérofašistického režimu, ktorý mal ísť študovať na vysoké vatikánske školy a potom sa vrátiť a vraziť naše ženy a deti.“ Predsedom senátu bol doktor Pavol Korbuly. Urobil všetko, čo od neho žiadali. No ja som odmietol podpísať zápisnicu. Kopali ma, mlátili a ja nie a nie. Zavolali moju obhajkyňu doktorku Starú-Čikvanovú a tá sa ma spýtala, prečo nechcem podpísať zápisnicu. Povedal som, že si nebudem nad sebou podpisovať ortieľ smrti. A ona na to: a čo si myslíte, čo by z vás v exile urobili, len vrahov.

• **Ani ste to nepodpisali?**

Nepodpisal. Napokon zápisnicu zmenili a bolo tam to, čo som priznal a čo bola pravda. Že som chcel ísť do zahraničia, lebo tu sme boli vylúčení zo všetkých škôl a ja som chcel školu dokončiť u saleziánov. Napriek tomu ma Korbuly odsúdil na 15 rokov väzenia. Spolu celá skupina dostala 308 rokov. V Jáchymove nás síce už nebili, ale ťažko sme pracovali v zdravotníckych uranových baniach. Z väzenia som bol prepustený po siedmich rokoch.

Alexander Dubček – charizmatický politik viery v lepší a spravodlivejší svet Zástavník ľudskej slušnosti a nádeje II.

Spracoval: (ddk) – Foto: archív SNN

V minulom čísle sme uverejnili prvú časť rozprávania profesora PhDr. Ivana LALUHU, CSc., ktorý bol dlhoročným priateľom a spolupracovníkom Alexandra Dubčeka; v rokoch 1990 – 1992 bol poslancom FZ ČSFR a v rokoch 1992 – 1994 prvým predsedom Zahraničného výboru NR SR. Je autorom a spoluautorom kníh o A. Dubčekovi. Dnes jeho prenikavú črtu dokončujeme. Ako vrcholný predstaviteľ strany na Slovensku sa Dubček dožadoval, aby každý občan mohol prejavit' svoje schopnosti. To je útok na základné tabu dovtedajšej politiky.

V máji 1967 formuluje svoje nové krédo: od diktatúry proletariátu k vŕšľovému socialistickému štátu – z čoho vznikol pojem socializmus s ľudskou tvárou. V dynamike politických sporov nebol žiaľ čas na širšie teoretické zdôvodňovanie. Dubček bol intuitívny empirik s hlboko ľudským zmyslom pre demokraciu. Obdobie, keď bol šéfom strany na Slovensku (1963 – 1967), sa dnes nazýva aj termínom „bratislavský odmák“ či „bratislavské predjarie“.

■ SLOVENSKÉ PREDJARIE

V januári 1968 Alexander Dubček nahradil vo funkcii šéfa československej komunistickej strany neoblúbeného A. Novotného. Rok 1968 – tento veľký demokratický, reformný pohyb v spoločnosti – bol nesporné vrcholom politickej činnosti A. Dubčeka.

Obrodný proces, pod nie celkom presným názvom „pražská jar“, sa stal známym po celom svete. Nebol to náhodný jav. Vyrastal prirodzene z vývojového posunu slovenskej a českej spoločnosti, ktorá bola vďaka vysokému stupni gravitativity spoločenskej krízy. A to ani nie tak pre bezprostredné chlebové otázky, ale pre nové potreby a nároky spoločnosti, ktorá sa znepokojovala tým, že výrazne zaostáva za krajinami západnej Európy, za ich celkovým civilizácnym vývojom a zmenami v spôsobe života a v jeho kvalite. Opätovne sa objavila požiadavka otvorených okien do Európy.

Spoločnosť bola netrzeplivá a plná nádeje a očakávania. A má zodpovedný politik za takejto situácie, ak okrem toho zistí, že vonkajšie faktory sú nepriaznivé, cúvnuť alebo sa pokúsiť o nápravu a zmenu? Alexander Dubček a reformisti, ktorí k náprave smerovali už predtým, sa rozhodli pre druhú cestu. Neuspeli. Sila tankov premočila silu myšlienok. Ale len dočasne. Alexander Dubček – svetom obdivovaný a uznávaný – sa de facto stal väzňom na slobode, diskriminovaní boli aj ostatní prívrženci reforiem a tí, čo nesúhlasili so sovietskou vojenskou okupáciou (1968 – 1989).

Na okraj vzťahu k hodnoteniu roka 1968 a jeho kontextu s rokom 1989 sa žiada poznamenať, že politik a udalosti sú cenné nielen tým, čo sa momentálne dosiahlo, ale aj tým, na čo otvárajú priestor. Sny a vízie politika nebývajú totožné s aktuálnymi možnosťami doby, ale ak sú kompatibilné s pocitom a túžbou národa, podnecujú k aktivite a otvárajú priestor na ich naplnenie vo vhodnejších podmienkach. A bol to práve Alexander Dubček, ktorý vtedy ako prvý povedal celej sovietskej zóne ono povestné: kráľ je nahý!

■ ROKY NORMALIZÁCIE

Počas celých dvadsiat rokov normalizácie Alexander Dubček vydržal, sebakriticky odmietol a vo svojich rozhovoroch a článkoch, ktoré sa podarilo uverejniť v západnej tlači, najmä v Listoch československej emigrácie vychádzajúcich v Ríme a v talianskych ľavicových médiách, kritizoval porušovanie ľudských práv v Československu a bol symbolom nádeje, že aj toto obdobie sa raz skončí.

On sám bol obklopený takzvanými telesnými osobnými strážcami doma i na pracovisku – boli dñi, keď ich bolo niekoľko desiatok! V období perestrojky (prestavby) M. S. Gorbačova v ZSSR (začala sa v r. 1985) došlo k istému uvoľneniu pomerov a pod tlakom svetovej verejnej mienky mu vtedajší režim v roku 1988 dovolil vycestovať a prevziať čestný doktorát politických vied najstaršej univerzity v Európe – Bolonskej univerzity. Jeho prejav vyvolal celosvetový ohlas. Vari najviac zapôsobilo odvolanie sa na svätého Františka z Assisi: „Bože, daj mi dost pokory znášať veci, ktoré meniť nemôžem, daj mi dost

odvahy meniť veci, ktoré meniť môžem, a daj mi dost rozumu rozlíšiť medzi týmito dvoma druhmi vecí.“

Dubček sa tak vracia naspäť do politiky; z Bologne do Bratislavy a potom do Prahy. Týmto prejavom sa prihlásil po prvý raz po desaťročiach vojenskej okupácie k idej spoločného európskeho domu, obhajoval reformy roku 1968 a vývoj spoločnosti k demokracii.

■ KANDIDATÚRA NA PREZIDENTA

Aktívne privítal november 1989 ako svoju druhú veľkú nádej.

„Dubček na Hrad,“ ozývalo sa na Letenskej pláni v Prahe. Také boli iniciatívy Matice slovenskej a tak znel návrh predsedníctva Slovenskej národnej rady, ktorá prijala návrh Vladimíra Mináča. Také boli výsledky prvých prieskumov. Ale ržžia českého Občianskeho fóra (OF), slovenskej Verejnosti proti násiliu (VPN) a zahraničných lobistov po veľkých presunoch v zmenách strategických vonkajších, medzinárodných síl sledovala iný cieľ. Neuznali návrhy, aby sa konalo referendum o osobe prezidenta, zákulisnými rozhovormi a dohodou s časťou nomenklatúry Komunistickej strany Československa (KSC) bol vo Federálnom zhromaždení hlasmi poslancov ešte z čias normalizácie za prezidenta zvolený Václav Havel. Alexander Dubček sa stal predsedom federálneho parlamentu. Václav Havel nedodrži sľub, že v prvých slobodných voľbách v lete 1990 nebude kandidovať za prezidenta a uvoľní miesto Dubčekovi.

■ NOVÉ ODSTRKOVANIA

Na Dubčeka sa začali nové tlaky a útoky zo strany pravice a radikálov. Snažili sa ho vypoklonkovať z politického života a obrazne povedané „usklaďniť“ v depozitári dejín. Ale tak ako v roku 1968 po okupácii aj teraz zámer jeho neprajníkov prekazil občania. Keby neboli masové protesty občanov proti okupantom (1968) a za návrat Dubčeka, sotva by sa bol vrátil, rovnako aj jeho blízki spolupracovníci. A keby nemal takú veľkú dôveru aj po roku 1989, boli by ho zbavili už po roku funkcie predsedu Federálneho zhromaždenia. Dubčekova popularita napriek všetkému bola a stále je vo verejnosti veľká. Dlhodobý je na prvom alebo druhom mieste trojčlenného peletónu osobností našich moderných dejín, na ktoré sú občania najväčšími hrdí – L. Štúr, M. R. Štefánik a A. Dubček... Za nimi nasledujú osobnosti ako A. Hlinka a M. Hodža – tak hovoria prieskumy verejnej mienky v rokoch 1991 – 2011. A pritom sa na máloktoho politika vylialo toľko nepráv, ohováraní a dehonstácie ako na neho. Svojho času, dokonca po roku 1989, ho obvinili z toho, že pripravoval štátny prevrat v Ghane. Normalizačných dvadsiat rokov to bola kritika zľava, že zradil a pomáhal obnovit' kapitalizmus, a potom ďalších dvadsiat transformačných rokov to bolo spochybňovanie Dubčeka sprava, že stále sníva o renesancii socializmu.

Neinštitucionalizovaná pamäť národa ho podržala v ťažkých chvíľach a cíti si ho nielen doma, ale aj vo svete.

Po roku 1990 sa Alexander Dubček vo funkcii predsedu parlamentu pričínil o prijatie zákonov, ktoré obnovili občiansku spoločnosť, pluralitu politického systému a zahrnuli do nášho zákonodarstva Listinu základných ľudských práv z legislatívy Európskej únie. Európska agenda bola po roku 1990 pre Dubčeka kľúčová. Jeho prvá zahraničná cesta vo funkcii predsedu FZ ČSSR viedla už v januári 1990 do Štrasburgu, kde nadviazal prvé oficiálne kontakty s Parlamentným zhromaždením Rady Európy a prebral Cenu mieru Alexandra Sacharova, ktorú mu udelil Európsky

Úprimná radosť A. Dubčeka počas Pražskej jari 1968.

parlament. Václav Havel odcestoval na prvú návštevu do USA.

■ OSOBNOSTNÁ AURA

Povesť Dubčeka v Európe ulahčovala naše predstúpnové rokovania s Európskou úniou; Dubček navštívil desiatky štátov, prijali ho s úctou králi, japonský cisár... Evanjelik z Uhrovcu si porozumel – a to bez tlmočníka – s hlavou katolíckej cirkvi vo Vatikáne. Všade ho vítali davy ľudí. Bol naším poslom mieru, spolupráce a nádeje, že svet sa vyhne novým napätiam medzi Východom a Západom. Pomáhal obnovovať hospodárske a kultúrne väzby, ktoré počas studenej vojny boli zmrazené. Popredné univerzity sveta – v Bologni, vo Washingtone, v Madride, v Bruseli, v Dubline a nakoniec (!) aj Univerzita Komenského v Bratislave mu udelili čestné doktoráty, stal sa držiteľom najvyšších vyznamenaní mnohých štátov, jeho meno sa pomenovali ulice, parky, stoja v nich jeho portrétné busty. A to nielen v Európe, ale napríklad aj v Indii, tam je to výraz uznania mnohých styčných bodov v životnom úsilí Mahátmu Gándhiho a Alexandra Dubčeka.

Pôsobenie Alexandra Dubčeka na politickej scéne po roku 1989 sa často zužuje len na problematiku spoločného štátu Čechov a Slovákov a na úsilie o jeho zachovanie. Je to síce tvrdenie opodstatnené, ale nevyčerpáva celú problematiku. Dubček bol vlastenec, čo neraz preukázal svojimi životnými postojmi. Nikdy nespájal fenomén národa a jeho existenciu výhradne s ideou spoločného štátu! Videl v tom však za istých podmienok reálnej rovnoprávnosti formu, ktorá sa mu javila ako vhodná pre rozvoj Slovenska. Po roku 1989, keď sa znovu otvoril problém štátoprávneho usporiadania a videl nedostatky normalizácie oklieštenej federácie, bol za autentickú federáciu, ktorá sa utvára zdola, keď národné subjekty odovzdávajú časť kompetencií „federálnej svokre“. A pohyb ide zdola nahor, a nie opačne. Na margo neúspešných rokovaní o úprave vzťahov Čechov a Slovákov pri zdokonaľovaní federácie (jeseň 1991 – jar 1992) uviedol: „Časť českej politickej reprezentácie nevyšla dost' v ústrety oprávneným požiadavkám, ktoré riešia otázku národnej identity, hospodárskeho postavenia a samosprávy Slovenska.“

Z osobných rozhovorov s Alexandrom Dubčekom a z diskusií, ktoré mal s ďalšími priateľmi (L. Ťažký, H. Kočtúch, J. Uher a iní), bolo zjavné, že Dubček sa postupne, aj keď bolestne, prepracovával k presvedčeniu o potrebe novej úpravy vzťahov Čechov a Slovákov na základe samostatných štátnych subjektov – ČR a SR –, ktoré si svoje vzájomné vzťahy upravujú na základe tradičného priateľstva a vzájomnosti a v kontexte úsilia o prislusnosť k štruktúram európskeho spoločenstva. Aj keď sa A. Dubček pôvodne domnieval, že na to budú potrebné jedno až dve volebné obdobia, súhlas s tým,

že časť poslancov FZ za Sociálnodemokratickú stranu Slovenska (SDSS) prispela k priechodnosti zákona o zákonu Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky, svedčí o tom, že svoje úvahy o Česko-slovenskej štátnosti a jej časovom harmonograme modifikoval a reálnu potrebu vzniku Slovenskej republiky vzal na vedomie a bol ochotný ju prijať. V osobných rozhovoroch mi neraz tiež priznava, že ak vzniknú nové pomery a bude záujem, je pripravený pôsobiť aj v týchto nových podmienkach, čo som chápal ako ochotu pôsobiť v podmienkach samostatnej Slovenskej republiky. Dubčekov zdržanlivý názor bol, nech idú do popredia tí, čo sa zaslúžili o Slovenskú republiku.

■ SPOCHYBNENIE KAPITALIZMU

V posledných rokoch problémy ekonomiky, jej krízové javy a sociálne napätia v globálnom rozmere znovu nastolujú v nových podmienkach a v novom „dizajne“ staronové otázky: ako ďalej, čo s kapitalizmom našim? Osem mesiacov jari 1968 malo aj v tejto súvislosti zaujímavý rozmer – v priebehu uskutočňovaných reforiem, napriek nesúhlasu a hrozbe intervencie zo strany dogmatikov a jastrabov v celej zóne ZSSR, sa ukázalo, že vývoj v niektorých oblastiach a súvislostiach u nás smeruje aj za horizont vtedajšieho modelu socializmu. A to asi nakoniec rozhodlo!

Predstavy reformátorov o východiskových obrysoch spoločnosti, ktorá by nebola ani tradične socialistická a ani kapitalistická, ju charakterizovali ako „projekt humanistickej varianty modernej civilizácie“. Po okupácii v roku 1968 boli podobné úvahy už bezpredmetné.

■ ODKAZ Z CNOSTÍ

Alexander Dubček najväčšími dnes rezonuje svojimi osobnostnými a charakterovými vlastnosťami a s tým súvisiacim jeho vnímaním politiky, jej funkcií a hodnôt. Do politiky vniesol ľudské cnosti a hodnoty sociálnej spravodlivosti a humanizmu. Bol to politik konsenzu, politiku chápal ako službu občanovi a nadradoval záujmy občana, komunity, národa nad parciálne záujmy rôznych zistných zoskupení. Uprednostňoval etickú, mravnú dimenziu politiky. Isteže, všeličo možno vytknúť aj jemu samotnému, ale rozhodne nie osobné koristnícke záujmy a porušovanie noriem spoločenského spolunažívania a tolerancie v medziach zákona. Ako hovoril, tak aj žil. A občania to pochopili a aj od toho sa odvíjala jeho ľudská charizma, ktorej sa tešil najmä u staršej generácie, ktorá ho poznala z osobného kontaktu.

Víziou Alexandra Dubčeka, pre ktorú sa aj stal homo politicus, bolo: aby každý človek mal možnosť ľudsky dôstojného a slušného života. Zdanlivo veľmi jednoduché, až akoby samozrejme, a predsa, prečo je to tak ťažko splniteľné?!

SEBAOBRAŇA

Ak je niekto v štátnej službe profesionálne ako úradník alebo je voleným zástupcom občanov, podlieha zákonom rovnako ako iní občania a platitelia daní. Preto je nehorázne, že politici, úradníci, policajti a mnohí ďalší členovia byrokratického štátneho aparátu sa automaticky cítia byť členmi inej, teda vyššej kasty. Lenže ako je nám známe, v Európskej únii kastový systém neplatí!

Povýšeneckí a arogantní

Keď novinár píše o téme, ktorá sa týka väčšiny občanov a v ich záujme slušne požiada zástupcu štátneho orgánu o odpoveď na konkrétnu otázku, azda má právo očakávať odpoveď. No nielen novinár má toto právo, má ho každý jeden občan. Sú na to zákony. Platia, či neplatia?! Pre koho a ako?!

Vybvavovanie žiadostí o poskytnutie informácií podľa zákona č. 211/2000 Z. z. o slobodnom prístupe k informáciám a o zmeine a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov má na starosti v každom štátnom úrade konkrétny človek alebo celé oddelenie. Osobami povinnými podľa tohto zákona sprístupňovať informácie sú štátne orgány, obce, vyššie územné celky, ako aj tie právnické osoby a fyzické osoby, ktorým zákon zveruje právomoc rozhodovať o právach a povinnostiach fyzických osôb alebo právnických osôb v oblasti verejnej správy v rozsahu ich rozhodovacej činnosti.

Keď sme sa konkrétne pýtali pre objektívne podanie nášho novinového článku napríklad Úradu splnomocnenca vlády SR pre menšiny, pána L. A. Nagya na tému, ktorú sme spracovali v jednom z minulých vydaní Slovenských národných novín, stretli sme sa s nepochopiteľnou aroganciou. Tu ju viac nebudeme komentovať, čitateľ si utvoril obraz už podľa vtedy napísaného a publikovaného materiálu.

Minulou vládou platený vysoký štátny úradník (minister vnútra) a aj dnešnou Národnou radou SR platený poslanec a teda verejný činiteľ D. Lipšic tiež dostal od nás viacero otázok. Zrejme mu občania Slovenskej republiky nestoja za to, aby odpovedal na konkrétne veci, ktoré sa týkajú jeho minulej činnosti vo verejných funkciách. Odpovede nedáva, zato si rád objednáva vlastné prieskumy verejnej mienky...

Podobných príkladov poznáme desiatky. Prízvukujeme, že dlhodobo sa to týka viacerých bývalých ministrov, neskôr imunitných poslancov NR SR platených z verejných financií.

V súčasnosti zrejme ani počítačové, tzv. sociálne siete nedokážu zabezpečiť reálnu komunikáciu s verejnými činiteľmi, ktorí nie sú ochotní občanom podávať prieběžné správy o svojej činnosti. Naopak, mnohí z politikov, ktorí na sociálnych sieťach pradá svoje pavučinky a tvária sa ako ľudomilní dobrosrdečníci, robia si iba lacnú reklamu do najbližších volieb. Nuž, je to škívné, ak majú čo prezentovať v tom pozitívnom zmysle a na nepríjemné otázky nezaujímajú stanovisko arogantov – teda naduté mlčanie... Lenže tým nepríjemným otázkam sa v budúcnosti aj tak raz nevyhnú!

Roman KALISKÝ-HRONSKÝ

Poručík ŠtB Ludvík Žifčák perfektne zahral mŕtveho študenta Prečo stále mlčí režisér nežnej revolúcie?

Ján SMOLEC – Karikatúra: Andrej MIŠANEK

Na čele každého významnejšieho prevratu, puču či následnej revolúcie vždy stála konkrétna osobnosť. Novembrové udalosti 1989 v bývalom Československu nevynešali na povrch vodcu, ako bol Robespierre, Cromwell, Lenin, Mao Ce-Tung, Castro, Dubček, Gorbačov. Kto bol teda režisérom a organizátorom revolúcie, ktorá sa volá nežná a stále ju obdivujú politici, historici, publicisti, intelektuáli na celom svete...? Verejnosť sa sprvoti domnievala, že vodcom zamatovo-nežnej revolúcie bol za socializmu väznený disident a chartista Václav Havel.

Šikovní manipulátori verejnej mienky sa to snažili aj náležite propagovať. Priznávam, že sprvoti som tomu uveril aj ja. Po zvolení za poslanca Federálneho zhromaždenia ČSFR v roku 1992 som však nahliadol do dokumentov, na základe ktorých parlamentná komisia poverená vyšetrovaním novembrových udalostí po vypočutí 279 svedkov, prečítaní 32 tisíc strán dokumentov spracovala 120-stranovú záverečnú správu. V nej jednoznačne konštatovala: Disidenti 17. november 1989 nezorganizovali! Prekvapujúci antidisidentský záver spracovala parlamentná komisia, ktorej predsedal popredný disident Jiří Ruml. Disidenti kritizovali pomery, ale chceli ich iba vylepšiť a nie odstrániť režim. V tom čase aj mňa, rehabilitovaného novinára zaujímalo, kto bol scenáristom a režisérom takejto originálnej revolúcie a prečo mlčí? Tipoval som, že by to mohol byť šéf komunistických eštablérov generál Alojz Lorenc. Pracoval som vo vydavateľstve Tatrapres, kde sme v marci 1992 vydali knihu jeho spomienok MINISTERSTVO STRACHU. Pri úprave rukopisu sme presedeli hodiny a hovorili o tom, čo napísal, ale aj o tom, čo nenapísal.

■ NIE OBUŠKY, REFORMY

Vrchný normalizátor Miloš Jakeš neuznával iný dialóg s občanmi, len obuškový. Vo vedení KSČ sa však od konca roku 1988 formovalo krídlo, ktoré presadzovalo líniu – nie obušky, ale reformy. Postupne sa od tvrdého jadra jakešovcov oddeľovala skupina: Adamec, Hegenbart, Kincl, Mohorita, Vykypěl... Plánovali prehodnotiť rok 1968, začať hospodársku reformu, uvoľniť cestovanie do zahraničia a budovať demokratický socialistický štát. Politiku Gorbačova, pravdaže s maximálnou opatrnosťou, začala podporovať i „tvrdá päsť robotníckej triedy“ – štátna bezpečnosť. Na jej čele od roku 1985 stál spomínaný generál Alojz Lorenc. Reformisti analyzovali situáciu. Uvedomovali si, že Jakeša a jeho poskokov z funkcií hlasovaním v najvyšších orgánoch neodvolajú. Hoci už verejne priznával, že sa cíti ako „kôl v plote“, v ústrednom výbore prepchatom normalizátormi by návrh na jeho odvolanie neprešiel.

Vedeli však, že študenti pripravujú spomienkovú manifestáciu pripomínajúcu nacistický zákrok proti študentom v novembri 1939. Nacisti pri demonstrácii smrteľne zranili študenta medicíny Jána Opletala. Táto situácia ich zrejme inšpirovala. Nepodarilo sa doteraz odhaliť, kto z reformistov v KSČ konkrétne predniesol návrh zorganizovať na manifestácii masaker proti študentom. A kto ho doplnil:

– Masaker s niekoľkými dolámanými rebrami nestačí, potrebujeme masaker s mŕtvym študentom!

O zlej situácii v spoločnosti viackrát hovoril s funkcionárom ÚV KSČ Rudolfom Hegenbartom aj námestník ministra vnútra generál Alojz Lorenc. Vo vedení strany sa pripravovali zásadné zmeny. Schylovalo sa k vážnej konfrontácii. Lorenc mal okrem iného u kolegov v Moskve v KGB zistiť, či Gorbačov nepripravuje prehodnotenie stanoviska k vstupu vojsk do ČSFR. Koncom septembra a začiatkom októbra 1988 sa ich na to spýtal. Pri ich odpovedi sa vraj cítil ako malý žiačik. Prečo by ZSSR mal v tejto veci prejavovať iniciatívu, keď to predovšetkým závisí od postoja československého politického vedenia. Gorbačov po rokovaní na Malte s americkým prezidentom Bushom nepotreboval krvavé incidenty v socialistickom tábore. Hlavný strážca socializmu si po návrate z Moskvy uvedomil, že vývoj v Česko-Slovensku už bude iba našou vnútornou záležitosťou. V knihe priznal, že sa obáva ďalšieho vývoja. Zvyšovala sa nespokojnosť ľudí. Generála Lorenca trápila i otázka, kto živelný pohyb usmerní. Situácia pripomínala roky 1918 a 1945. Aj vtedy politickí vodcovia revolúcie dobíjali. Vyliezali zo skrýš, pchali sa do funkcií a potom tvrdo kádrolali. Rovnako nežnú revolúciu dobíjali chartisti, vyhlásili sa za víťazov a doteraz kádrujú...

■ POTREBOVALI MŕTVOLU

Štart revolučných udalostí – 17. november – pripadol na piatok. Minister vnútra odišiel do Ostravy za rodinou. Generál Lorenc ho zastupoval. Popoludní sa zúčastnil na podpísaní protokolu s delegáciou KGB, vedenou generálom Teslenkom, ktorá akurát v čase študentskej demonstrácie zavítala do Prahy. Potom zisťoval, ako prebieha manifestácia. Vykrikovali sa heslá proti režimu, ale krvavé strety sa nevyskytli. Informoval o tom tvrdého normalizátora Jakeša, ale aj umierneného Adamca. Obidvaja mu odkázali, aby bezpečnostné orgány do situácie nezasahovali. Predstavitelia štátu netušili, že o niekoľko minút sa začnú rúcať základy socialistickej spoločnosti prechádzajúcej do komunistickej, ktorá mala trvať večne...

O 17. novembri sa už publikovali kadejaké informácie. Vyšetrovateľom i novinárom všeličo o udalosti a jej príprave povedali ďalší aktéri a svedkovia. Dominantnou postavou nasledujúcich udalostí bol poručík ŠtB Ludvík Žifčák. V zrope s platnými zákonnými predpismi pre činnosť

kontrarozvedky sa pripravilo kompletne krytie Žifčáka a zabezpečilo sa mu pod menom Milan Ružička preniknutie do nezávislých študentských štruktúr. Krytie okrem nepravých totožností, bydliska a maturitného vysvedčenia zahrňovalo aj jeho začlenenie medzi študentov Vysokej školy banskej v Ostrave. Rumlova správa konštatovala, že najdôležitejším okamihom, ktorý zapríčinil koniec červenej éry Česko-Slovenska, bolo zinscenovanie mŕtveho študenta na Národnej triede a rozšírenie správy po Prahu a v zahraničí.

Spomínaná parlamentná správa, výpovede Žifčáka – Ružičku, jeho známej Jany Matejkovej, ďalšej údajnej agentky ŠtB Drahomíry Dražskej, vyšetrojúcich prokurátorov, ale aj funkcionárov bývalého režimu, generála KGB Teslenka, pozadie českej a slovenskej cesty k slobode iba sčasti objasnila. Doteraz však nebola objasnená postava tajomného pána Alberta.

Televízne a rozhlasové stanice 18. novembra 1989 ohúrili občana Česko-Slovenska správou, že na manifestácii zorganizovanej na uctievanie pamiatky nacistami zavraždeného študenta Jána Opletala príslušníci bezpečnosti zabil študenta Matematicko-fyzikálnej fakulty Univerzity Karlovej Martina Šmída. Československá tlačová agentúra na druhý deň vydala stanovisko ministerstva vnútra. Ministerstvo apelovalo na občanov, aby nepodporovali šírenie tejto fámy, lebo ide o zámernú provokáciu, vyvolávanie emócií a nepriateľských nálad. Medzi zranenými účastníkmi demonstrácie sa nenachádza osoba menom Martin Šmíd a nijaká takáto osoba ani nezomrela. Ministerka školstva Jana Šynková oznámila, že študent Martin Šmíd sa zúčastnil na zhromaždení, ale zranený nebol. Dezinformačnú správu napokon potvrdil aj Martin Šmíd. Šiel v sprievode až po Národnú triedu, kde im cestu preradil pohotovostný pluk. Podarilo sa mu uniknúť bočnou ulicou.

Správu o smrti študenta poslal do sveta cez agentúru BBC a Slobodnej Európy člen Charty Peter Uhl. Dňa 19. novembra ho zatkli za šírenie poplašnej správy. Udalosti sčasti osvetľuje vo svojich neskoršie uverejnených spomienkach poručík ŠtB Ludvík Žifčák, ktorý „mŕtveho študenta“ perfektne zahral.

– *Bliži sa Deň X. Strelol som sa opäť s tajomným pánom Albertom, ktorý mi často opakoval, že náš rozhovor je diskretný. Hneď sa spýtal, či som ochotný pomôcť vo veľmi chýlostivej veci a čo najprísnejšie tajnej. To, čo mi povie, je najvyšším tajomstvom. A rozvinul scenár akcie, ktorá sa musí uskutočniť 17. novembra. Naznačil, že pôjde o vyvolanie dezinformačnej správy o zabití študenta pri násilnom zákroku štátnej moci proti manifestujúcim študentom. Nabádal ma, aby Nezávislé študentské združenie dodržalo trasu manifestácie až pred Hlavné nádražie. Naklonil sa ku mne a pošepol, že vie, ako sa správa dostane na verejnosť a von. Ďalšiu schôdzu pán Albert určil na 15. novembra. Na nej som sa mal dozvedieť záver veľkolepého scenára. Na Správe štátnej bezpečnosti som mlčal.*

Bližil sa Deň X a napriek signálom o využití 17. novembra na prevrat vedenie štátu sa rozpýchlo po svojich chatách alebo straníckych rekreačných zariadeniach. Nepochopiteľne pasívny postoj zaujalo i najvyššie velenie ŠtB. Zvodky avizovali, že tento deň má byť dňom s veľkým „D“,

no generálovu matematickú hlavu a chladný mozog opantala pasivita. Neskôr to A. Lorenc pred vyšetrovateľmi potvrdil.

– ... žiadne pokyny pre činnosť ŠtB k 17. novembru som nevydal. Vychádzal som z toho, že manifestácia je povolená, a preto bol môj postoj pasívny. Iná situácia by bola, keby akcia nebola oficiálne povolená.“

■ PORUČÍK ŠT B HERCOM

Hra s „mŕtvym študentom“ bola dobre skonšpirovaná. Iba niekoľkí zasvätení vedeli, čo sa vlastne robí a bude robiť. Veľmi dôležitú úlohu – rozniesť informáciu medzi ľuďmi, aby sa Pražania konečne prebudili a vyšli do ulíc – mala vrátnička na študentskom internáte, tiež agentka ŠtB Drahomíra Dražská. Ružičku – Žifčáka dovtedy osobne nepoznala. Vedela iba, že má pri zásahu bezpečnosti spadnúť na zem a hrať nehybne ležiaceho mŕtveho študenta. Preto sa v sprievode držala v jeho blízkosti a pozorne ho sledovala. Dohodli sa, že ho nechá ležať na zemi a vzápätí začne kričať: „Zabili ho, zabili ho!“ a potom to rýchle oznámi chartistovi Uhlovi. Cieľom nebolo, aby ho rýchle odviezli do nemocnice, ale aby na zemi dlho ležal, aby to ľudia videli a aby sa rýchle informácia o smrti študenta rozšírila.

Počas manifestácie sa herec mŕtveho študenta predral na čelo protestujúcich študentov. Päťdesiatistický sprievod sa blížil k bariére, ktorú novinári pomenovali „hrádza hrôzy“. Sprievod sa zastavil tri metre od kordónu bezpečnostných síl. Potýčky prešli do bitiek. Ružičku – Žifčáka zasiahol obušok. Vykrikoval a zvalil sa na zem. Muži v maskáčoch ho odťahli do podľubia. Netušili, že pomohli agentovi ministerstva vnútra. Alebo vedeli a tak ho chránili pred udapaním? V podľubí sa k nemu naklonilo niekoľko osôb. Pribehla i lekárka. Tak dobre hral smrteľne zraneného, že ho oživovala dýchaním z úst do úst. O chvíľu sa objavila sanitka. Úloha bola splnená. Demonstrácia sa úspešne skončila – „mŕtvym študentom“.

Organizátori tragickej etudy študentskej demonstrácie predpokladali, že rozvíria hladinu nespokojnosti, ale že sa búrka premení na uragán, ktorý touto chvíľou zmetie totalitný režim, neočakávali. Oficiálnym správam, vypracujúcim dezinformáciu, nik neveril. Na námestia sa začali valiť davy rozhorčených demonštrantov. Správa o smrti študenta ich rozrušila, zaktivizovala k odporu proti totalitnému režimu. Na druhý deň na námestia prišlo desaťtisíce občanov. Na tretí deň státisíce... Prevrat sa začal podľa scenára ŠtB, ale skončil sa podľa vôle občanov. Státisíce, možno milióny občanov na námestiach zaštrngalo kľúčikmi a zakričalo vládnej garnitúre: – *Dost' bolo slubov o šťastnej budúcnosti. Chodte do pekla!*

Pôvodné zámeny organizátorov vyvolať nespokojnosť proti Jakešovi sa rozšírili i o požiadavky na odstránenie vedúcej úlohy KSČ a nástup demokratickej spoločnosti.

Keď som sa spýtal generála Lorenca, či štátna bezpečnosť neuvažovala zasiahnuť proti demonštrantom na námestiach, na ktorých volali po odchode komunistov z vlády, smutne konštatoval:

– *Hypotetická otázka. Ak na námestie vyjde dvadsať tisíc demonštrantov, neexistujú normálne bezpečnostné prostriedky, ako ich zastaviť. Okrem strelby. O takomto zásahu*

v spolupráci s armádou, políciou, Ludovými milíciami sa neuvažovalo. Nik by si takýto zásah nevolal na zodpovednosť. Mój názor bol, že vzniknuté problémy i ďalšia existencia socializmu sa môžu riešiť iba politickými prostriedkami.

■ PRAVDA ZBOHATLÍKOV

Moje presvedčenie, že štátna bezpečnosť mala prsty v novembrovom puči, nespochybnili ani spomienky generála Lorenca. Hoci sa za scenáristu ani režiséra udalostí oficiálne neprihlásil, je známe, že na sklonku 80. rokov s Hegenbartom vypracovali materiál, v ktorom kritizovali Ústredný výbor KSČ, že sa nehľási k moskovskej perestrojke a neaplikuje ju na naše pomery. Ešte za vlády Štrougala navrhoval, aby sa určili miesta, na ktorých sa povolia demonštrácie. Vypracoval plán zrušenia výjadzých doložiek a dovoli sa občanom cestovať do zahraničia. Odmietal alternatívu mocenského použitia silových prostriedkov. Vychádzal zo skúsenosti Poľska, kde stanné právo nič nevyriešilo. Prikázal nezasahovať proti demonštrantom po 17. novembri. Dal jasne najavo, že proti demonštráciám, na ktorých sa iba štrngalo kľúčikmi, prevolávali heslá a neohrozovali sa životy ani majetok, nemôže, nesmie zasiahnuť ŠtB. Problém si musia riešiť len politici. Patril medzi tých, ktorí chceli prehodnotiť rok 1968. V tomto roku bola podľa neho šanca dať i svetovému socializmu novú iskrú.

Za scenáristu a režiséra akcie s „mŕtvym študentom“ sa nik nehľasil ani z radov víťazov, čo si sadli do vládnucich kresiel. Scenárista i režisér z porazenej strany mlčí možno aj preto, lebo nerátali, že do hry, v ktorej komparz tvorili iba študenti, vstúpi aj 14 miliónov občanov. Obrovský, neovládateľný komparz zmenil aj pôvodnú pointu scenára. Vymenila sa nielen stará vládna garnitúra za novú, ale aj starý režim za nový. Staré štruktúry a novozrození a všakovako pozbieraní revolucionári to akceptovali. Inak by si desať dní po 17. novembri 1989 Ladislav Adamec, predstaviteľ komunistov, a Václav Havel, za demokratických revolucionárov, v Obecnom dome v Prahe srdečne nestískali ruky. Napochytre ustanovený hmkajúci vodca revolucionárov pozval predstaviteľa starých štruktúr Adamca na odpoludňajšiu manifestáciu na Letnú. Prišlo na ňu pol milióna občanov. Na tribúne vietor trepotal s heslom: Pravda víťazí! Manifestáciu moderoval disident kresťan, neskorší biskup Václav Malý. Rečnil chartista Havel, budúci prezident. Rečnil aj diskriminovaný a v čase demonstrácie zatknutý Dubček i reprezentant bývalej moci komunistu Adamec. Dav akceptoval staré i nové mocenské štruktúry.

Ktorá pravda zvíťazila? Kto si povedal, že pravda, keď ňou prestane byť, občas zvíťazí.

Za režiséra nežnej revolúcie sa stále nik oficiálne nehľasil. Dôležité je, že komunisti pokojne odovzdali moc budúcim, akože demokratom. Svet nás za túto formu revolúcie náležite obdivuje.

Všetko nasvedčuje tomu, že režisérom pokojného, bezbolestného odovzdávania moci bol generál Lorenc. Vyhlásili to napokon aj poslední komunistickí predstavitelia Miloš Jakeš a Ladislav Adamec. Generál Lorenc stále mlčí. Na moju výzvu pred dvadsiatimi rokmi, aby napísal druhý diel Ministerstva strachu, povedal, že neskôr, keď bude vhodný čas, napíše. Doteraz nenapísal. V minulých dňoch počas aféry Gorila sa odhalilo, že aktívne pomáhal Pente v jej čudnom kšeftovaní, v ktorom dominovala korupcia. Možno v Pente robil preto, lebo o prácu, služby kybernetického špecialistu, autora šifrovacieho automatu, ktorý od roku 1973 využívali všetky krajiny Varšavskej zmluvy, a scenáristu pádu komunistického režimu v Československu narýchlo pozhánajú demokratickí vládcovia nemali záujem.

Upravené úryvky z knihy autora: (NE)ZAZUBADLENÝ REPORTÉR

Medzinárodná filmová prehliadka ÚPN Festival slobody 2012 Prelomový dokument o Viedenskej arbitráži

Dušan D. KERNÝ – Foto: archív

Druhý ročník filmovej prehliadky Festival slobody priniesol okrem iných pozoruhodných filmov aj krátkometrážny, ale aj nízkonákladový dokument – úplne ojedinelé filmárske dokumentárne dielo *Arbitráž*. Film z dielne Ústavu pamäti národa – znie to neuveriteľne – je v poslednom desaťročí prvým pokusom rečou filmového dokumentu zachytiť a uchovať výpovede pamätníkov na udalosti niekoľkých dní v roku 1938.

Generál Horthy v Košiciach po ich obsadení.

Naposledy s príbuznou tematikou bol film *Krvavé Vianoce* o zastrelení M. Košanovej pred rímskokatolíckym kostolom v Šuranoch maďarským žandárstvom – ten vznikol pred desaťročím. Ako vyplynulo z diskusie po uvedení filmu *Arbitráž*, v tomto prípade ide zrejme o ojedinelý dokumentárny počin v posledných dvoch desaťročiach. Paradoxne sa tak tvorcovia filmu ocitli v neobsadenom priestore, najmä a predovšetkým však v priestore, ktorý už dávno mala – bez ohľadu na zmeny – zaplniť verejnoprávna televízia alebo ňou podporovaná dokumentárna tvorba.

Starší dokument *Malá vojna* tvorcov P. Valu a Š. Ofhu s pozoruhodným strastiplným osudom súvisí s tematikou arbitráže iba nepriamo.

■ ZVLÁŠTNE OKOLNOSTI

Tvorcovia, ktorí nepôsobili pred rokom 1989 –, ocitli sa v pozoruhodnej situácii, a tá poskytovala výhody, ako aj nevýhody. Boli vlastne v úlohe takpovediac prvolezcov nielen ako tvorcovia filmového dokumentu, ale aj pokiaľ ide o našťudovanie dejinnej udalosti s potrebným historickým odstupom.

Otázka Viedenskej arbitráže bola v desaťročiach bývalých po-

litických a ideologických pomerov potláčaná. V popredí bola všestranná politická, ale aj masívna filmová pozornosť Mníchovskej dohode. Tá znamenala koniec československého štátu, následná Viedenská arbitráž zasa pripravila Slovensko o tretinu územia a o vyše štvrt milióna obyvateľov, pritom v niektorých oblastiach nie na jazykovo zmiešanom, ale na čisto slovenskom území. Tvorcovia stáli teda pred problémom, ako do historického rámca zasadiť dokument opierajúci sa o výpovede pamätníkov. Vzhľadom na to, že je dostatok overených a nespochybniteľných faktov, nie je to problém. A nie je ani rozhodujúca národnosť historika, skôr je zrejme dôležitý vek. Nejde teda len o výpoveď autora nezaťaženého bývalým ideologickým pohľadom, ale najmä o historika s generačným odstupom a so skúsenosťou formovanou v podmienkach historickej vedy v Európskej únii. Teda zjednodušene povedané s európskym pohľadom na národné dejiny.

■ CENNÝ POČIN

Ak by sa bola slovenská filmová dokumentárna tvorba s témou Viedenskej arbitráže v minulom či

v tomto režime trvalo vyrovnávala tak ako český, resp. československý dokument s Mníchovom a problematikou Sudet, boli by dnešní tvorcovia v inom postavení. Takto keď treba pripomínať základné fakty, zvolili pomerne náročný spôsob, ako do 26 minút vtisnúť svedectvo o historickej udalosti s takým veľkým odstupom. Mimoriadne cenné – a to je zásluha projektu – je to, že sú nahraté svedectvá pol stovky ešte žijúcich pamätníkov; potvrdil to tak režisér filmu L. Polák, ako aj jeden za autorov a organizátorov projektu J. Mitáč. Tretím tvorcom bol O. Krajňák. Táto snímka je aj cenným vkladom do možností budúcich tvorcov.

■ AUTENTICKÉ SVEDECTVO

Projekt *Arbitráž* zhromaždil päťdesiat výpovedí, ktoré autori inak, v iných archívoch zrejme nenašli, inými slovami generácie dokumentaristov na Slovensku z rôznych príčin nezachytili toto obdobie. Metóda filmového dokumentu – prúdu rozprávania – známa aj ako oral history ak ide o obdobie Viedenskej arbitráže, teda príbehu niekoľkých dní (!) počas roku 1938, ktorých vojská horthyovského maďarského fašistického štátu obsadzovali rozsiahle územie južného Slovenska, ako aj roky následnej okupácie nášho územia vtedajším Maďarskom do roku 1945, sa teda doteraz pokiaľ ide o južné Slovensko neuplatňovala.

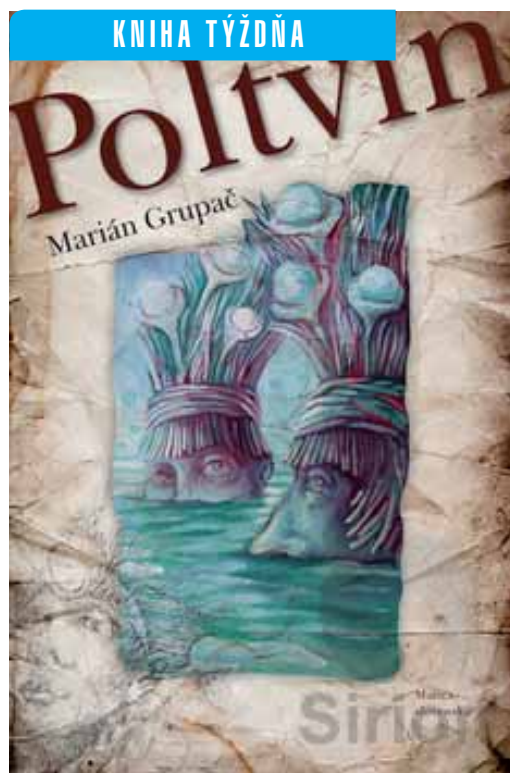
Kľúčová otázka, ktorá na základe nazhromaždeného materiálu vyvstala pred tvorcami, bola, ako urobiť výber a do akého rámca ho zasadiť. Paradoxne najlepší filmový

dokumentárny materiál poskytli dobové maďarské týždenníky zachytávajúce obsadzovanie maďarskými vojskami, naďvenie obyvateľstva i katolíckych kňazov a zábery demonštratívne teatrálného príchodu maďarského vodcu Horthyho do Košíc na povestnom koni (ktorý až taký biely nebol), tvorí pozoruhodný kontrast s výpoveďami jednoduchých ľudí, ale i vzdelancov. Práve tento kontrast vytvára z filmu pozoruhodný dokument aj pre dnešného diváka. I keď je zrejme, že z filmárskeho hľadiska nie je metóda konfrontácie dobových žurnálov s terajšími výpoveďami svedkov nijakou originalitou a má úskalia, ktoré si tvorcovia viac či menej uvedomovali. Škoda, že za týmto prvým pokusom nie je program, teda že sa nebude pokračovať, hoci tematika obdobia 1938 – 1945 na území južného Slovenska je mimoriadne dôležitá nielen preto, aby sa Slováci a Maďari vyrovnali so svojimi dejinami, ale aj preto, aby nedochádzalo k deformáciám v ich chápaní.

Film *Arbitráž* nepochybne ukázal priestor, ktorý tu pre filmový dokument je a ktorý by slovenská dokumentárna tvorba, ako aj literatúra faktu mohla a mala využiť. Zároveň je azda výzvou pokúsiť sa o nemožné – o vyvážený dokumentárny pohľad z dvoch strán – záznam toho, ako sa dnes dejiny vykladajú odborné a laicky na oboch stranách a aká je pamäť o nich – ale to je iná téma na iný film. Film *Arbitráž* by nemal zostať osamoteným projektom a slovenské spoločenské organizácie by mali urobiť všetko preto, aby ho sprístupnili čo najväčšiemu počtu záujemcov.

Knihá pre hľadačov zmyslu života

Marián Grupač: *Poltvin*, Vydavateľstvo MS, Martin 2012

V slovenskej literatúre je pomerne častým javom, že autor, ktorý pôvodne vstúpil do spisovateľskej arény ako básnik, prejde po čase do košiara prozaikov. Stalo sa tak Ivanovi Koleničovi a nevyhol sa tomu ani Marián Grupač. Avšak napriek úspechu svojich próz sa Grupač k poézii sporadicky vracia, no jeho najnovšia kniha je zaujímavým krokom na neprebádané územie textu.

Ak čitateľ očakáva priamočiary príbeh, ostane zaskočený. Autor v predošlých knihách dostatočne výrazne dokázal, že vie byť zaujímavý aj pre milovníkov klasickej prózy, ale tentoraz sa rozhodol pridať do svojich krátkych poviedok kľúčovú ingredienciu, ktorou je poézia. V tomto prípade však nejde o klasické básne v próze. Grupačov texty sú zvláštne tajomné, často expresívne až kruté, občas zdanelivo nedopovedané, ale v každom prípade nútia čitateľa k zamysleniu. Autor cielene narába s paradoxom, snaží sa odhaľovať a obnažovať jednotlivé „farby klamstva“ a jeho mikropríbehy v nás často zanechávajú zmiešané pocity smútku, nostalgie a nedopovedanosti, aké mávame, keď sa prehíňame v starých albumoch, listoch a spomienkach.

Kto je vlastne *Poltvin*, postava, ktorá spája celú knihu do formy akéhosi denníka či „pitevnej správy“ o živote? *Poltvin* môže byť autorovo druhé ja, ale tak isto je to aj tá časť z nás, ktorá v bežnom, hektickom živote ticho čiha v našom vnútri, aby sa vo chvíli, keď sa zamyslíme, kam vlastne smeruje naša existencia, vytrčila rožky skepsy z poznania. Ostatne, čitateľa SNN mali možnosť stretnúť sa s *Poltvinom* v prílohe *Orol tatarský*, a to vo forme experimentálnej komixovej prílohy. Čo sa týka tejto knihy, teda nejde o priamočiary porciu príbehov, ale o jemne šifrovanú správu pre hľadačov. Veľkými slovami povedané, správu pre hľadačov zmyslu života.

(mab)

MEDAILÓN

Vraví, že vlka a reportéra živia nohy. Pozná to dobre z ciest po Slovensku i svete, po stopách Hemingwaya, nádhernej Provence, príťažlivom Taliansku, Rusku, v ktorom obdivoval veľkánov, aj tých, s ktorými sa mu podarilo stretnúť. Nohy však oťažievajú a z reportéra Machalu sa nebadane súka plodný encyklopedista.

Z reportéra encyklopedista

Ako redaktor Slovenských národných novín bol po novembri 89 organizátorom matičných zhromaždení Za zvrchované Slovensko, účastníkom Kongresu slovenskej inteligencie na Donovaloch 30. mája 1992 a signatárom jej vyhlásenia, aj spoluautorom Deklarácie o zvrchovanosti Slovenska, ktorú prijala SNR 17. júla 1992. Bol šéfredaktorom denníka REPUBLIKA, zástupcom šéfa Literárneho týždenníka (ešte dnes je predsedom jeho redakčnej rady) i generálnym riaditeľom Národného literárneho centra, ktoré po jeho odchode ktosi, komu je slovo „národ“ vzdialené, premenoval (a inštitúciu tým degradoval) na infocentrum.

Tvorba jubilanta má niekoľko vektorov – prózu (*Zhavrnení bratia*, *Iba more*), reportážne kompozície (*Reportér Hemingway*, tri zväzky *Veterných topánok*, trilógia o hrdinských slovenských letcoch *Zlomený sen*, *Návrat do Italy*, *Rytieri oblohy*, výber z reportáží *Osamelý vlk*), literatúru faktu (*Na streche sveta*, *Živá voda*, *Vzduch našich čias*, *Prezident Gašparovič*, *Zlatá fantázia* – náš druhý domov, *Čarodějník Lúčnice*), filmové scenáre (*Vojtech Zamarovský*, *Roman Kaliský*, *Reportér Hemingway*, *Slováci na Plave*) a napokon vlastivednú a úctyhodnú encyklopedickú tvorbu posledných rokov – *Majstri slova*, *Čítanie o Slovensku*, *Šľachtické rody*, *Slovensko – zaujímavosti*, *unikáty*, *rarity* (s A. Vojčekom) a veľkú šesťzväzkovú *Slovenskú vlastivedu*, ktorú vydáva Matica slovenská a doposiaľ vyšli tri zväzky. Takže veľa síl. A sto lat! V týchto dňoch sa práve dožil jubilejných 65 rokov.

Ján ČOMAJ
Foto: archív SNN

HUMORESKA

Kľačal som. Prosil som chrbát, aby vydržal, a v duchu čičikal kolená, aby ma nezradili. A to nehovorím o mojej útlej rúčke mestského človeka. Pástičkou som natláčal kapustičku do tridsaťlitrového súdka. Áno, Slovensko, len sa smej. Mám kapustičku len v malom vedierku. To však stačilo, aby mi otvorila nové obzory.

Vôbec nie je pravda, že z kapusty chlap je hustý. Keby sme Slováci takí boli, tak by sme stále viedli vojny. (Maďari síce môžu zase namietat, že od kapusty aj riť pustí, ale keby to bola pravda, už dávno sme cez nich prebehli a máme celý svet pod nadvládou.) Len-

že my sme nikdy proti nikomu nevedli vojny. Lebo sme dcéry a synovia našej kapustičky a nie nejakej „káposzty“.

Aby ste mi rozumeli. Ak šliapete kapustičku vo veľkom sude v pochodovom rytme (a to trvá dlhšie ako pochod Praha

zbojníkov v obrovskom sude kapustičku. Jeho herecká excelencia Jozef Kroner sa okolo nej má. Zbožne ju očami pohládza. Aspoň to si Mázikovie baba vo filme myslí. Je si istá, že jej vyvinuté prednosti sú pre národného

Ako sa Erika zo Smotánky stratila v kapustnom sude

– Prčice), tak sa vám nechce pochodovať už nikam. Tobož nie proti ľuďom vo vojne.

Keď som teda kľačal v pokore pred mojim súdkom, ako kultúrny človek som si spomenul na najerotickejšiu scénu v dejinách slovenského filmu. Evka Mázikovie šliape v Pachovi, hybskom

umelca všetko. Zrazu príde však Jarošova geniálna scenáristická metafora. Jozef Kroner sa tanečným krokom priblíži k obrovskému sudu, nakloní sa a vezme si medzi prsty štipku kapustičky. Sladne si ju vloží do úst a je v siedmom nebi aj bez prednosti dobre vyvinutej devy v sude.

Pán Jozko Kroner už koštuje nebeskú kapustičku a teta Eva pobehuje ako reklamná vodkyňa stáda malých vianočných sobov so svietiacimi parohami. Z začal som teda uvažovať, ako by túto najerotickejšiu kapustovú scénu nafilmov-

no aj viac a naozaj, ale štáb Smotánky ešte nedorazil. Tak sa pozerá do zrkadla a češe si ofinu. Občas nedbalo hodí pohľad do suda, lebo je presvedčený, že silikónom jeho hviezdnej partnerky vitamín C prospjeje. Zrazu ako vždy, keď ho nie je treba, vletí do deja Vilo Rozboril. Teatrálne sa pozrie do kamery a rozhodí rukami: „Erika, nesiem ti modré z neba,“ zahľási a skočí do suda. O pol hodiny, keď do suda naskáču a vyskáču maskérky, sa z neho vynára. Má pod okom veľký modrý monokel v tvare loga Markízy, ktorý si úplnou náhodou spôsobil, keď hlavou dopadol na hrud' silikónov zbavenej Eriky. Silikón sa totiž v kapustovej šťave rozpúšťa...

Milan ZEMO

Nijaká energia slovenskej inteligencie vydaná na dielo národnej slobody nevyšla nazmar Uznávaný aj uctievaný vedec a historik svojho národa

Drahoslav MACHALA – Foto: Ladislav LESAY

Inteligencia je prostriedok na prekonávanie prekážok. Je výsadou, ale aj veľkým záväzkom patriť k slovenskej inteligencii, ktorá za zmysel svojho konania považuje to, že sa dobrovoľne sama najíma do služby národu, z ktorého vyšla. Nijakého intelektuála, ktorý cíti vedomie povinnosti voči vlastnému národu, k takejto obeť nikto verejne nevyzýva, je to najmä vec nezištného rozhodnutia. Ak sa z tejto dobrovoľnosti k povinnosti stane postoj k životu, potom môže intelektuál pre vlastný národ veľa dokázať. Takýto postoj je vlastný nášmu poprednému historikovi, profesorovi Matúšovi KUČEROVI, ktorý si v týchto dňoch pripomína významné životné jubileum – 80 rokov života.

Matúš KUČERA

Španielsky filozof Ortega y Gasset napísal úvahu o úlohe inteligencie v našej dobe: „Stáva sa, že generácie, rovnako ako jednotlivci, vefakrát nezvládnu svoju úlohu a vlastné poslanie nespĺnia. Vyskytujú sa generácie neverné samy sebe, ktoré sa spreneveria dejinnému zámeru, ktorý je do nich vložený. Namiesto toho, aby sa podujali s odhodlaním splniť stanovenú úlohu, radšej si hovejú, hluché k naliehavým výzvam svojho poslania, v myšlienkach, záľubách a inštitúciách vytvorených predchádzajúcimi generáciami, ktoré už nezodpovedajú ich temperamentu. Je isté, že táto dezercia z miesta určeného dejinami nie je beztrebná. Previnilá generácia sa vlečie životom v neustálej nezhode samej so sebou, vitálne stroskotá.“

■ AVANTGARDA POHYBU

Slováci mali veľké šťastie, že v šesťdesiatych rokoch 20. storočia, osobitne v rokoch 1963 – 1968, sa sformovala silná slovenská inteligencia, ktorá v Kultúrnom živote a v Sme ne, ale aj v odborných vedeckých časopisoch položila základy veľkej a systematicky prezentovanej odvahy k emancipácii vlastného národa. Dnes už len pár svedkov vie o statočnosti Miloša Gosiorovského, ktorý nastolil otázku rovnoprávného postavenia Slovákov v unitárnom Československu a žiadal jeho federalizáciu. Slovenskí novinári, historici, spisovatelia a špičky humanitnej inteligencie spoločne s technickou inteligenciou pochopili, že s príchodom Alexandra Dubčeka sa predsa len otvára príležitosť, aby sa cez výsledky bádania vedy spolupodieľali na riadení štátu a spoločnosti. Aj vtedy platilo, aj dnes platí, že je dobré, ak sú intelektuáli národa a elity avantgardou spoločenského pohybu, ak sú vpredu, v predstihu pred politikou a inšpirujú aj ovplyvňujú jej smerovanie. Výsledkom v podmienkach obmedzenej suverenity po sovietskej okupácii tohto bolo etablovanie federácie a vznik Slovenskej, vtedy socialistickej republiky v roku 1969. Slováci sa k vlastnej štátnej suverenite posúvali postupne, ale cieľavedome, systematicky a zaťažato ako baníci, ktorí razia tunel, na konci ktorého svietilo svetlo slobody.

Nijaká energia vydaná na dielo slovenskej slobody nevyšla nazmar.

Tak ako bývali redakcie Kultúrneho života a Smej dielňami slobodného slovenského myslenia, tak sa správali aj humanitné vysoké školy, osobitne filozofická fakulta Univerzity Komenského, na ktorej sociológovia, historici, filozofi a psychológovia slobodomyselne uvažovali o všetkých, dovtedy zakázaných témach. Rovnako ekonómia – prof. Hvezdoň Kočtúch, prof. Viktor Pavlenda a prof. Ivan Lалуha. Osobitne sa do procesu budovania slovenského sebavedomia zapojili slovenskí historici a archeológovia, archivári, heraldici.

■ EXPLÓZIA ODVAHY

Bol to výbuch odvahy hľadať si v európskom priestore vlastné staré korene a ochota prichádzať s novými svojprávnymi koncepciami slovenských dejín, nie dejín na Slovensku.

V tomto ohľade veľa vykonal najmä Daniel Rappant a Branislav Varsik, aby sa k nim pridali tí z mladšej generácie – Richard Marsina, Bohuš Chropovský, Matúš Kučera, Ján Dekan, Jozef Vladár, Titus Kolník, Július Bartl a ďalší.

V tomto ohľade je postavenie profesora Matúša Kučera skutočne jedinečné. Mladý historik, profesor Martin Homza v úvode k jubilejnej publikácii State a články k slovenskému stredoveku k profesorovej osemdesiatke napísal príznačné hodnotenie: „Matúš Kučera vo svojom vývoji prešiel turbulentnými obdobiami, ktoré nezostali bez vplyvu na vývin jeho osobnosti a historickej tvorby. Treba však povedať, že základné piliere jeho presvedčenia ako historika v nich po celý ten dlhý čas zostali prakticky konštantné. Je to najmä kombinácia metód práce klasicky vzdelaného historika a inovatívnych progresívnych metód, ktoré prinášala doba. No a potom je to najmä láska k hlavnému predmetu svojho bádania, k slovenskému národu, ktorému celé svoje dielo obetoval. Na Slovensku žije len málo vedcov podobných Kučerovi, ktorý od mladosti túžil byť a aj sa stal vedcom a historikom svojho národa. Za túto obeť a vytrvalú obranu ho práve slovenský národ tak spontánne miluje.“

Skúsme si teda v tejto jubilejnej

úvahe či malom laudácii zodpovedať na otázku, prečo si slovenský národ historika profesora Matúša Kučera tak obľúbil, prečo si ho tak váží?

Predovšetkým za to, že sa nikdy nebál zastať sa Slovákov a bránil po celý život ako vedec ich právo na miesto pod slnkom v strednej Európe, širšie v Európe. Dodával Slovensku dostatok sebavedomia vlastnými objavnými názormi a vedeckým poznáním. Nikdy sa nevyhýbal páliť si prsty pre slovenský národ a nikdy sa neschovával za iných. U Kučera bol vždy talent v zhode s charakterom, preto sú jeho profesionálne výkony také koncízne a majú dlhodobú kontinuitu. Osobitne túto svoju schopnosť rozvinul v zápase za samostatné Slovensko, keď načas vstúpil do politiky, aby ju ovplyvňoval ako minister školstva SR aj ako diplomat v Chorvátsku a Bosne Hercegovine.

■ HLÁSNIK ŠTÁTNOTI

Bol od začiatku za vznik samostatnej Slovenskej republiky a dával to aj pri každej príležitosti hlasno najavo. A tejto pozícii zakladateľa štátu zostal potom verný na každom poste, kam ho, povedané s Ludovítom Štúrom, „osud hodil“. Ako generálny riaditeľ Slovenského národného múzea zabezpečil súpis všetkých múzejných predmetov a urobil ich sumarizáciu, aby sa nemohli rozkrádať a vyvážať do zahraničia. Bol iniciátorom myšlienky, aby sa Slovensko popri Nemecku, Česku, Poľsku a Maďarsku zapojilo do výstavného projektu Stredná Európa okolo roku 1 000 a vybavil, aby výstavu s rovnakým názvom roku 2002 inštalovali na Bratislavskom hrade. Vtedy zistil, aký je Bratislavský hrad nielen ako reprezentatívne miesto Slovenskej národnej rady zanedbaný, ale aj schátraný ako výstavný priestor. Preto hneď verejne vystúpil s požiadavkou rekonštrukcie a obnovenia Bratislavského hradu. Tento jeho hlas volajúceho na púšti vypočula až vláda Roberta Fica a predseda NR SR Pavol Paška návrh profesora Kučera premenil na skutočnosť. V roku 2009 sa Bratislavský hrad zaskvel v nádhernej bieloj a vysvietený ako nový symbol slovenskej štátnosti, lebo je to reprezentatívna národná kultúrna pamiatka prvého rangu. Navštevuje ju najviac domácich a zahraničných turistov.

Práve v čase, keď už pôsobil opäť ako vysokoškolský pedagóg na Univerzite sv. Cyrila a Metoda, ale najmä ako spisovateľ, ako budovateľ nezávislého štátu prichádzal M. Kučera s invenčnými nápadmi, ktoré sa ukázali ako nosné. Teda zostal verný úlohe intelektuála, ktorý má povinnosti voči svojmu národu. Sem patrí aj jeho koncepcia Stálej expozície národných dejín Slovensko a Slováci, ktorá by na treťom poschodí renovovaného Bratislavského hradu mala byť najmä poznávacím tunelom vedomostí o historickej Slovákov.

■ NOVÝ HRAD

Bratislavský hrad totiž nemá byť opravený iba zvonku, ale po rekonštrukcii musí dostať nový obsah. Kučera spoločne s Kaliským, Darmom, Kuchárom, Lалуhom, so Smolcom, s Kolníkom, Rusnákom, Pavlom Števcikom, so Štrelingerom, s Jergušom Ferkom, Magalom a ďalšími z Kongresu slovenskej inteligencie vedome napísal myšlienku, ktorú tak precízne sformoval Antonín J. Liem: „Národ prežíva fyzicky vďaka svojej prispôbivej väčšine, zatiaľ čo menšina, ktorá sa nedokázala alebo nechcela

prispôbiť, zachraňuje jeho ducha, a ten mu potom pomáha v jeho ďalšom živote.“

Neprispôbivá, koncízna menšina slovenských národne sebavedomých intelektuálov si počas celého života spievala vlastnú melódiu hymnickej piesne Kto za pravdu horí a podľa jej obsahu aj konala. Výsledkami práce dokázala sebavedome budovať vlastný štát. To, že sa na tejto ceste stretávala s podkupnými žoldniermi, so skupinkou uzavretou v gete sluhovstva, vždy pripravenou konať proti vlastnému štátu, dosvedčuje, ako sa bolo vždy treba vzpriečiť a postaviť janičiarskym súkromným médiám ovládaným zahraničným kapitálom, ktoré sústredene bojujú proti slovenským štátom a národným záujmom. Bola to pre slovenskú inteligenciu škola spevňovania charakterov. Pevný charakter profesora Matúša Kučera sa opakovane prejavoval rovnako vo vedeckých sporoch, keď bolo treba obhajovať koncepciu moderných slovenských dejín, ako aj v sporoch ideových, kde zabrzdení spiatocníci vyznávali myšlienky odchádzajúceho sveta.

■ INŠPIRATÍVNY VZOR

Na postojoch profesora Matúša Kučera je obdivuhodné, že sa nikdy nenechal zastrašiť a objavnú, vedecky podloženú koncepciu slovenských dejín obhajoval po celý svoj tvorivý život. Známe je jeho krédo vysokoškolského profesora, ktorý prednáša študentom a vychováva mladú generáciu historikov: „Dejiny sú o ľuďoch a pre ľudí.“ Učil študentov rozmyšľať aj pochybovať, učil ich, aby prejavovali vlastné nezávislé myslenie. A keďže v praxi pochopil, že práve vysokoškolským chýbajú moderné učebné texty, podujal sa so študentmi, ktorí dnes tvoria „kučerovskú historickú školu“, napísať vysokoškolskú učebnicu pod názvom Slovenské dejiny.

Ak sa niekde stretnete s talentovaným svojprávnym a charakterným vlasteneckým slovenským historikom, môžete si byť istí, že je to študent profesora Matúša Kučera; takí sú profesori Ján Baďurík, Ján Lukáčka, Robert Letz, Martin Homza, PhDr. Martin Lacko, doc. Ivan Mrva, PhDr. Vladimír Segeš, Mgr. Ivan Varšo, Ph.D., a mnohí ďalší. Práve táto slobodná aj slobodomyselná generácia historikov priniesla do slovenského života nové sebavedomie, schopnosť slobodne bádať bez ideologických predsudkov a bez predklonu pred nesvojprávnymi koncepciami českých historikov, ktorých tak radi opisujú alebo im v predklone kopírujú historici – osobitne iniciatívny Dušan Kováč, ale aj Roman Holec, Vincent Mucska, Budapešťou „odkojená“ Marina Zavačká i samofúby, do seba zahľadený Štefan Holčík či archeológ Eduard Křekovič s manželkou.

■ KTO ZRADÍ RAZ...

Ktorý suverénny štát by si zo štátnych peňazí, teda z našich daní platil týchto protislovenských duchovných bezdomovcov a odpadlíkov? Vždy sa vyfarbia aj odhalia a zadrapia, ak ide o prepisovanie maďarských šlachtických mien v slovenskom pravopise alebo ak ide o termín „stari Slováci“ či o Jazdeckú sochu kráľa Svätopluka. Toto je tá ortegovská previnilá generácia najatých žoldnierov, ktorá dezertovala z povinnosti voči slovenskému národu. Preto sa len životom vlečie, aby napokon vitálne stroskotala! Odíde do večnosti bez toho, aby si ju Slováci zapamätali. Lebo kto

raz zradí, zradí opakovane. Kredit v národe si môže získať iba človek, ktorý celoživotne, vytrvalo, napriek nepriaznivým podmienkam, často ohováraný a v skúškach charakteru obstál. A to je príklad pána profesora Matúša Kučera. Vyberal sa vždy tými najneschodnejšími cestami, vyberal si vždy tie najťažšie témy, do ktorých sa nikomu nechcelo pustiť, mal dostatok odvahy aj svedomia, aby dvíhal sebavedomie vlastného národa, ktorý v slobodných časoch nepotrebuje nič iné iba objektívne poznanie o sebe bez predsudkov.

Dostať dnes od trojprismenkového smetiarskeho denníka nálepku „kontroverzný“ je odkazom pre každého slobodomyselného Slováka, že každý tzv. kontroverzný je človek pevného charakteru a rýdzim vlastencom.

■ OBJAVNÉ DIELA

Profesor Matúš Kučera napísal za posledných desať rokov viacero objavných kníh. Posledné desaťročie zarodilo v jeho tvorivej dielni preto, lebo pochopil, že sú isté témy a úlohy, na ktoré sa musí podujat práve on. Vo vydavateľstve Perfekt mu vyšli knihy zo série Cesta dejinami a vo vydavateľstve Matica slovenskej ďalšie objavné knihy. Pripomeňme si túto nádhernú úrodu pána profesora: Stredoveké Slovensko (2002), Slovensko okolo roku 1000 (2002), Kalendár Jána z Lefantoviec (2003), Novoveké Slovensko (2004), Postavy Veľkomoravskej histórie (2005), Bratislava a starí Slováci (2009), Slovenské dejiny I. (2008), Kráľ Svätopluk (2010).

Medzitým nezaháľal a napísal knihu, ktorá mapuje slovensko-chorvátske vzťahy a vzájomné ovplyvňovanie Slovákov a Chorvátov počas bohatej histórie. Slovenská verejnosť ešte od neho očakáva II. diel Slovenských dejín, aby sa tento pekný projekt uzavrel a mali z neho radosť slovenskí čitatelia.

Nech by sme sa namáhali, koľko by nám sily stačili, nedá sa posilnúť bohatá prednášková aktivita pána profesora, ktorého často pozývajú na besedy aj na odborné vedecké kolokviá, ale aj jeho práca v Predstavenstve Spolku slovenských spisovateľov, jeho publicistické vystúpenia v Literárnom týždenníku aj v Slovenských pohľadoch.

■ ROZMERNOSŤ AKTIVÍT

Diapazón jeho aktivít pre Slovensko a slovenský národ je skutočne obdivuhodný. Profesor Matúš Kučera svoj vedecký kredit získal rovnako zahraničí – jeho práce, názory, štúdie a knihy dobre poznajú v Európe. Pritom doma opakovane Slovákov povzbudzuje a vidí ich cestu stáleho vzostupu, ktorú náš národ začal v 20. storočí, v ktorom sám z vlastnej vôle dosiahol založenie samostatného a suverénneho slovenského štátu – Slovenskej republiky. Ako skutočný vlastenec pomáhal tento štát nielen zakladať, ale mu aj slúžil v práci na jeho budovaní. Špeciálne si zaslúži náš obdiv a uznanie v časoch zápasu za obhájenie inštalovania Jazdeckej sochy kráľa Svätopluka na nádvorie Bratislavského hradu. Vedel vždy argumentovať tak, že jeho prenikavé myslenie ohromovalo logikou, aj tým, ako dával fakty do súvislosti, ako vedel z jednotlivosti vytvárať celok, ktorý držal pohromade ako silná stavba. Na každom poste po ňom zostala skvelá manažérska práca ako služba vlastnému národu. Vzácné je aj poznanie, ako sa k svojmu profesorovi správajú jeho študenti, ktorí mu práve teraz v rokoch, keď žne bohatú úrodu svojej múdrosti, vlastnými výkonomi ako mladí vedci robia radosť.

Zo všetkého však chceme vyzdvihnúť jeho projekt aj koncepciu Slovenských dejín, ktorý je síce učebnicou pre vysokoškolákov, ale stal sa doslova bestsellerom pre každého, kto sa chce vo svojej vlasti správať ako vzdelaný a zodpovedný vlastenec. Za toto všetko sa chceme pánovi profesorovi poďakovať, lebo konal vždy nezištné a s láskou k svojmu národu. Na to sa nikdy nezabúda.

Uskutočnila sa slávnostná akadémia Spolku Slovákov z Maďarska Pripomínajú si 65. výročie presídlenia

Text a foto: Eva JANČOVICOVÁ

Slováci presídlení roku 1947 z Maďarska na Slovensko si tento rok pripomínajú 65. výročie tejto udalosti. Oficiálny transfer obyvateľstva v Česko-Slovensku, Maďarsku a Poľsku bol dohodnutý po skončení druhej svetovej vojny medzi víťaznými mocnosťami na Postupimskej konferencii v dňoch 17. 7. – 2. 8. 1945. Ešte predtým, 5. 4. 1945, bol v Košiciach prijatý vládny program, v ktorom bola zahrnutá koncepcia budovania jednotného štátu Čechov a Slovákov.

V tomto smere sa na Slovensku javila ako problémová maďarská otázka, ktorej vyriešenie malo vyústiť k výmene obyvateľstva medzi Česko-Slovenskom a Maďarskom. K podpísaniu dohody o výmene obyvateľstva medzi Česko-Slovenskom a Maďarskom došlo po prieťahoch z maďarskej strany 27. 2. 1946 v Budapešti, ale ratifikačné listiny si vlády vymenili až 15. mája 1946. Oficiálne sa výmena obyvateľstva začala 11. apríla 1947. Prvý výmenný transport Slovákov z Maďarska z obce Pitvaroš prišiel 13. apríla 1947 do železničnej stanice Sereď. Na tomto mieste si pri každom jubileu členovia Spolku Slovákov z Maďarska slávnostným aktom pripomínajú návrat prvých Slovákov z Maďarska do starej vlasti. Tak to v Sereďi bolo aj tento rok. V rokoch 1946 – 1948 z Maďarska do Česko-Slovenska, v prevažnej väčšine na Slovensko, repatriovalo viac ako sedemdesiat tisíc Slovákov. Väčšina z nich sa usadila v obciach okresov Komárno, Nové Zámky, Šaľa, Levice, Galanta a dodnes v nich žijú Slováci prisťahovaní prevažne z dolnozemskej maďarskej žúp. Žiada sa pripomenúť, že usídlení sú vo väčšine obcí s maďarským obyvateľstvom a tvoria tam menšinu.

Kým na jar prebehlo v Sereďi iba spomienkové stretnutie návratcov z Maďarska, v jesenných mesiacoch si v jednotlivých obciach a mestách pripomínajú Slováci z Maďarska 65. výročie slávnostnejšie. Matičiari v Diakovciach boli medzi

Aktívni matičiari v Diakovciach.

prvými, ktorí za veľkej účasti svojich členov a významných hostí, medzi ktorými nechybal predseda MS Marián Tkáč, nitriansky župan Milan Belica, si bohatým kultúrnym, cirkevným a spoločenským programom pripomenuli svoj návrat z Čanádalbertu. Pri zabezpečovaní slovenskej kultúry a celého spoločenského diania štafetu od svojich rodičov v tomto preberá už stredná a mladšia generácia. Tak to bolo nielen v Diakovciach, ale následne aj v Kolárove, kde žijú Slováci pochádzajúci z Poľného Berinčoka, ktorí sa združujú v Spolku milovníkov slovenskej kultúry, organizujú rôzne podujatia, medzi ktorými bola už aj spomienka na 65. výročie presídlenia. Podobné spomienky boli aj vo Veľkých Úľanoch a v Tešedíkove. V novembri sa na túto udalosť pripravujú v Sládkovičove a v Juri nad Hronom

v okrese Levice, kde sa zídu presídlení Slováci z viacerých obcí, pochádzajúci prevažne z Níredházy.

V tomto nezaostáva ani Spolok Slovákov z Maďarska, ktorého sídlo je v Galante a na jeho čele od založenia stojí neúnavná organizátorka kultúrnych a spoločenských podujatí dolnozemskej kultúry Anna Piláriková, ktorá má po oboch rodičoch dolnozemske korene. Spolok eviduje viac ako štyristo členov, a to nielen z juhozápadného Slovenska, ale z celej Slovenskej republiky. Po už spomenutom sereďskom spomienkovom podujatí spolok v spolupráci s mestom Galanta a Domom Matice slovenskej v Galante pripravil 26. októbra k tomuto výročiu v Mestskom kultúrnom stredisku slávnostnú akadémiu. Na podujatí s názvom Teplá domova, ktorého program

bol zostavený k spomínanému výročiu a určený pre členov spolku, účinkujúcimi boli hrec SND v Bratislave Jozef Šimonovič, domáci textár a interpret populárnych piesní Peter Fahn, hosť z Vojvodiny - textár a interpret ľudových piesní z Bäcky Janko Kulík z Kysáča a tanečnospevácka folklórna skupina Jelenka z Jelenca.

Dramaturgia programu zostavená predsedníčkou spolku bola ladená tak, aby vystihovala spomienkový charakter návratcov a udomácnenie sa v starej vlasti. Výber básní, ktoré recitoval Jozef Šimonovič, pripomínali účastníkom lásku k rodnému jazyku, rodine, chlebu a slobode, za ktorými Slováci odchádzali na Dolnú zem. Spevák Peter Fahn, ktorý žije medzi potomkami dolnozemečov a dobre pozná ich mentalitu, spieval nielen o rodnej zemi, ale aj o láske medzi ľuďmi a ich vzájomných vzťahoch, ktoré tvoria teplo domova. Hosť z Vojvodiny, textár a spevák vojvodinských ľudových piesní Janko Kulík bol pre štýl svojho spevu s typickou dolnozemskej melodikou oživením podujatia, pretože mnohým svojím vystúpením pripomenul ich voľakedajšie dolnozemske prostredie. Spojivom Dolná zem a Slovensko je pre Galantanov aj nehnúci spevák slovenských populárnych piesní Karol Duchoň. Jeho matka, rodená Lačoková, pochádzala z Bäckského Petrovca, on sa už narodil v Galante a keď mal trinásť rokov, rodina sa presťahovala do otcovho rodiska v Jelenci pri Nitre. To bol dôvod, prečo si autorka programu vybrala na spestrenie programu práve Folklórnu skupinu Jelenka z Jelenca, ktorá má v regióne výbornú povest'. Folklóristi z Jelenca nielenže svojím spevom, tancom a pásmom slovenskej svadby dobre zabávali prítomných divákov, ale aj tým, že si na záver podujatia spoločne s nimi zaspievali pieseň Daj Boh šťastia, ktorá sa Slovákom v Maďarsku tak zapáčila, že si ju zvolili za svoju hymnu.

V Rimavskej Sobote pribudli ďalšie busty slovenských dejateľov Uctili si Bartolomeidesa a Palkoviča

V Rimavskej Sobote na Námestí Štefana Marka Daxnera dňa 25. októbra členovia Miestneho odboru Matice slovenskej v Rimavskej Sobote slávnostne odhalili busty ďalších dvoch národovcov a rodákov Gemera-Malohontu Ladislava Bartolomeidesa a Juraja Palkoviča. Bronzové busty slovenských dejateľov sú štvrtou etapou v rámci projektu Miestneho odboru Matice slovenskej v Rimavskej Sobote Historické osobnosti Gemera-Malohontu. Odhalené boli pri príležitosti 20. výročia prijatia Ústavy Slovenskej republiky.

Ladislav Bartolomeides bol slovenský vedecký a vlastivedný pracovník, pedagóg, historik a evanjelický kňaz. Narodil sa v Klenovci a po skončení vysokoškolských štúdií krátko pôsobil vo viacerých obciach Rimavskosobotského okresu. Počas svojho života písal a vydával školské učebnice, náučno-populárne vedecké diela a úvahy s osvieteniskou tematikou. Juraj Palkovič je rodákom z Rimavskej Bane. Bol

slovenský básnik, novinár, prekladateľ, pedagóg, organizátor kultúrneho života, profesor bratislavského evanjelického lýcea, na ktorom umožnil činnosť Ludovítovi Štúrovi.

Autorom bronzových bust je akademický sochár Milan Ormandík z Kremnice. Mená darcov sú uvedené na mramorovej doske pri bustách. Bustu Ladislava Bartolomeidesa odhalil autor myšlienky a projektu Peter

Dragijský a bývalý riaditeľ Domu Matice slovenskej v Rimavskej Sobote Michal Hruška. Bustu Juraja Palkoviča odhalila predsedníčka Miestneho odboru Matice slovenskej v Rimavskej Sobote Elena Nebusová a poslanec mestského zastupiteľstva Ivan Hazucha, ktorý je členom výboru Miestneho odboru Matice slovenskej. Autor projektu Historické osobnosti Gemera-Malohontu Peter Dragijský uviedol, že

chronologické usporiadanie dejateľov a výroky ich vlastné majú znázorňovať vývoj národného povedomia v regióne a v širších súvislostiach aj boj za svojbytnosť slovenského národa. Na slávnostnom odhalení bust sa zúčastnili primátor mesta Jozef Šimko, predseda KR MS Igor Kovačovič, prednosta OÚ Pavel Struhár, riaditeľia škôl, starostovia obcí, predsedovia aktívnych MO MS, predstavitelia ECAV, matičiari, občania mesta a študenti.

Po slávnostnom odhalení všetci prítomní boli pozvaní do Domu kultúry na literárno-dramatické pásmo o živote a diele slovenského dejateľa Jána Francisciho, v ktorom študenti stredných škôl a gymnázií pod vedením Mariána Lacka predviedli svoj nevšedný umelecký výkon a zanechali v divákoch silný neopakovateľný zážitok.

Elena NEBUSOVÁ

Senica (Bioplynová stanica na Myjave). Najlepším z pomedzi dokumentov bol príspevok Kežmarskej televízie (Cínová duša), druhým príspevok Televízie Zemplín, Michalovce (Správa), tretie miesto porota neudelila. Čestné uznanie poroty udelené za komplexný a tvorivý prístup k danej téme získala TV SEN Senica (Premeny prútia).

V kategórii reklama udelila porota prvé miesto TV Pezinok (Elegán) a druhé miesto obsadila TV Nitrička, Nitra (Amfik Fest 2012). Tretie miesto porota ani v tejto kategórii neudelila.

Okrem tradičných ocenení boli autorom najlepších a najzaujímavejších príspevkov vo všetkých kategóriách udelené Ceny a Prémie Literárneho fondu.

Súčastou prehliadky bola aj diskusia so zástupcami Rady pre vysielanie a retransmisii (RVR) a prezentácia noviniek a inovácií z oblasti filmovej a televíznej techniky. Prehliadka bola organizovaná vďaka finančnej podpore Nadácie otvorenej spoločnosti – Open Society Foundation (NOS-OSF).

Eva LACOVÁ

Tohtoročná prehliadka tvorby lokálnych televízií má svojich víťazov Potvrdili význam regionálnej žurnalistiky

V Dolnom Kubíne sa v polovici októbra uskutočnil v poradí už 14. ročník Prehliadky tvorby lokálnych televíznych staníc Slovenska - Workshop 2012. Hlavným organizátorom súťažnej prehliadky bol Spolok lokálnych televíznych staníc Slovenska (LOTOS). Svoje príspevky do súťaže zaslalo v tomto roku 27 televízií, ktoré sú členmi združenia. Súťažilo sa v štyroch kategóriách - dokument, spravodajstvo, publicistika a reklama.

Prihlásených 69 príspevkov hodnotili členovia odbornej poroty, ktorí sa aj formou rozborov a diskusií snažili riešiť zistené nedostatky a chybičky priamo s tvorcami. Najsilnejšie obsadená bola v tomto roku kategória spravodajstva, do ktorej bolo zaradených 21 príspevkov, naopak najmenej príspevkov (10) súťažilo v kategórii reklama.

O víťazoch v jednotlivých kategóriách rozhodovali známe televízne osobnosti: publicista Dušan Karolyi, v minulosti šéfredaktorka publicistiky TV Markíza a tiež bývalá programová riaditeľka Rádia Xpres a Rádia Twist Stanislava Benická, kameraman Ľubor Marko (RTVS),

moderátorka Žurnálu Rádia Regina a vysokoškolská pedagogička Janka Zvalová, šéfdramaturgička Centra publicistiky a dokumentu Českej televízie Lenka Poláková a psychologička a vysokoškolská pedagogička Elena Hradiská. O oceneniach Literárneho fondu rozhodovali: Štefan Dlugolinský (predseda Slovenskej asociácie novinárov a riaditeľ TV Centrum Bratislava), Ivica Ruttkayová (publicistka, scenáristka a redaktorka RTVS) a Kateřina Javorská, ktorá vedie Katedru filmovej dramaturgie a scenáristiky na Akadémii umení v Banskej Bystrici.

V kategórii spravodajstvo sa najú-

spešnejšou televíziou stala TV Ružomberok s príspevkom Nedokončené balkóny. Druhé miesto obsadila TV Poprad (Matejovská „opacha“) a tretie TV Nové Mesto Bratislava (Odľahčovacia služba). Čestné uznanie poroty za pútavé stvárnenie témy si prevzali zástupcovia Kežmarskej televízie (Bačovia z Vrbova) a čestné uznanie za dôsledné sledovanie príbehu porota udelila Hlohovskej televízií (Záchrana sokolov).

V kategórii publicistika sa z prvenstva tešila Regionálna televízia Prievidza (PARK/NEPARK), z druhého miesta Bardejovská televízia (Kráčali po ich stopách) a tretiu priečku obsadila TV SEN

VYHLÁSENIE

Matica slovenská si pripomína 20. výročie tragickej smrti svojho čestného člena, Alexandra Dubčeka. Siedmeho novembra 1992 dotýklo srdce veľkého slovenského vlastenca ktorý sa po celý život usiloval o demokraciu a humanizmus. Vysoko si vážime zástoj muža s ľudskou tvárou v slovenskej politike, jeho obranu Matice slovenskej proti arogancii prezidenta Novotného, predstaviteľa čechoslovakizmu a pragocen-

**Vyhlásenie
k 20. výročiu úmrtia
Alexandra Dubčeka**

trizmu, jeho viac ako nadštandardný vzťah k osobnostiam našich národných dejín, jeho zásluhy o pretvorenie unitárneho štátu na federáciu.

Alexander Dubček sa postavil do radu ľavicových politikov, vedľa Novomeského a Mináča, ktorí ako predsedovia Matice mali k nej vždy hlboký vzťah. Maticu odvážne navštívil v roku 1963, keď si iba potichu pripomínala 100. výročie svojho založenia, položil základný kameň tretej matičnej budovy, dal impulz k jej postupnému prebúdzaniu. Do Martina prišiel aj v reformnom roku 1968, aj v roku 1992 vo funkcii predsedu Federálneho zhromaždenia krátko pred svojou smrťou.

Pri tejto príležitosti nevdojak prichádza na um nielen tragický osud viacerých slovenských politikov 19. a 20. storočia, ale aj „Dubčekov rožok“ ako symbol jeho žičlivosti voči ľuďom. Bodaj by aj dnes bolo na slovenskej politickej scéne čo najviac takých politikov, ktorí myslia predovšetkým na osud ľudí a národa.

**V Bratislave 6. novembra 2012.
Marián Tkáč,
predseda Matice slovenskej**

POZVÁNKA

Pozývame regionálnych vlastivedných milovníkov, činovníkov, bádateľov regionálnej histórie a kultúry, kronikárov, priaznivcov kultúrneho dedičstva Slovenska a matičiarov na Ustanovujúce valné zhromaždenie Vlastivedného odboru Matice slovenskej (VIO MS), ktoré sa uskutoční dňa 1. decembra 2012 so začiatkom o 10. hodine v priestoroch Slovenského národného múzea v Martine, Malá hora 2, Martin.

Navrhovaný program: otvorenie, príhovor predsedu MS, voľba komisií, voľba orgánov odboru, diskusia, schválenie plánu činnosti a záver.

Prihlášky do odboru a potvrdenie účasti na valnom zhromaždení VIO MS zašlite do 23. novembra 2012 na adresu: ČÚ MS, Vlastivedný odbor Matice slovenskej - právny výbor, Mudroňova 1, 036 52 Martin, tel.: 043/401 28 47, mob.: 0918 904 968, e-mail: snv@matica.sk. Cestovné bude uhradené len v obmedzenej miere.

Viac o VIO MS na www.matica.sk. Zvnička Vlastivedný odbor Matice slovenskej.

OČAMI MATICE

Marián TKÁČ
predseda Matice slovenskej

Kde sú peniaze

Predchádzajúci týždeň bol kratší ako obvykle, boli Dušičky. Začiatok novembra býva nostalgickejší ako iné mesiace. A toho roku bol aj tragickejší. Už druhý piatok po sebe postretlo Slovensko nešťastie – najprv sa zrazili vlaky v Bratislave, potom spadol most na stavbe diaľnice pri Levoči. Život prináša tragédie, pričom často sú na vine ľudia. Uvidíme, ako veci posúdia vyšetrovatelia, prípadne súdy. Keďže to však tak skoro nebude, môžeme zvaliť vinu aj na peniaze: až tak ich chceme šetriť, že to ohrozuje dokonca ľudské životy. Diaľničný most stavala česká firma, ktorá bola oveľa lacnejšia, ako predpokladal investor. Navyše firma, ktorej sa už „podarilo“ to isté čo pri Levoči aj pri Ostrave. Aj vtedy boli mŕtvi.

Peniaze vznikli, aby život ľuďom uľahčili, aby podporovali výmenu. Dnes, zdá sa, ľudom život strpčujú. Všade je ich nedostatok. Chýbajú nám v školstve, v zdravotníctve, na výstavbu diaľnic, podvyživená je veda i kultúra. Aj nás v Matici čaká zostavenie a schválenie rozpočtu na budúci rok a veruže budeme mať čo robiť, aby sme pokryli všetko, čo by pokrýť bolo treba. Okrem bežného matičného života aj akcie na počesť matičného roka, na počesť roka cyrilo-metodského i roka, v ktorom budú Košice európskym mestom kultúry a my tam v lete chceme zhromaždiť Slovákov z celého sveta.

Možností, ako získať peniaze, nie je veľa, ale predsa len sú. Vyžaduje to spolupracovať s obcami, s mestami, so samosprávnymi krajmi, uchádzať sa o dve percentá z daní, uchádzať sa o peniaze z grantov príslušných ministerstiev na základe projektov. Zaiste treba dokázať načas a kvalitne spracovať. Treba sa teda hýbať, čo by mala byť dôležitá vlastnosť matičiarov. Sú medzi nami aj takí, ktorí „nebijú“ všetko okolo seba hlava-nehlava, ale vidno za nimi aj prácu. Našťastie je ich väčšina.

Prezídium Matice slovenskej sa 6. novembra 2012 na svojom zasadnutí v Bratislave zaoberalo aktuálnou spoločenskou situáciou. Je znepokojené neplodnou diskusiou o susedí sv. Cyrila, Metoda a Gorazda v hlavnom meste Slovenskej republiky. Odporúča realizovať na Hurbanovom námestí v Bratislave súsošie akad. sochára Antona Gábrika.

Vyhlasenie prezídia Matice slovenskej

V súvislosti s problémom Národného pokladu prezídium odporúča, aby sa o tejto veci predložila na spoločnom zasadnutí výboru MS a prezídia MS právna analýza. Zároveň podporuje všetky kroky vedenia MS na dokázanie trestnoprávnej zodpovednosti pri zachovaní prezumpcie nevin. Tiež podporuje petíciu za zistenie skutočného stavu Národného pokladu.

Od našich matičných prispievateľov z celého Slovenska

Spod spravodajského pera

■ Z REPRODUKCIÍ MAGNETKY

V spolupráci s Diecéznym múzeom v Nitre a ministerstvom kultúry zorganizoval Dom Matice slovenskej v Nitre výtvarnú súťaž Sv. Cyril a Metod očami detí. Projektom oslovili všetky základné školy a osemročné gymnáziá v Nitre – zapojilo sa 12 škôl so 73 žiakmi. Orientovali sa na 6. a 7. ročník, pretože práve tie preberajú v učebných osnovách dejepis a histórie obdobia Veľkej Moravy. Nešlo o klasickú výtvarnú súťaž. Žiaci maľovali ikony vierozvestcov v autentickom prostredí Nitrianskeho hradu a podhradí. S pomocou uhlika, realy, zlatej tempery a iných maliarskych potrieb vznikali reprodukcie ikon s dávkou umeleckej voľnosti a detskej spontánnosti. Odborná porota z množstva prác ocenila päť najlepších. Prvé miesto obsadila Patricia Kováčiková, druhá bola Anabela Kepáková (obe zo ZŠ sv. Svorada a Benedikta). Na treťom a štvrtom mieste skončili Michaela Záhorská a Natália Šedivá (obe zo ZŠ Topolová), piate miesto obsadil Filip Tóth (Piaristické gymnázium sv. J. Kalazanského). Ďalší osud prác je veľmi zaujímavý. Deti budú môcť zažiť svet umelcov prostredníctvom zorganizovania vlastnej vernisáže a odovzdania cien v jubilejnom roku 2013. Ich práce budú formou putovnej výstavy inštalované aj v Diecéznom múzeu v Nitre a zároveň z diel 1. – 5. oceneného miesta sa vyhotovia magnetky ako upomienkový darček múzea. Slovenská pošta, a. s., a Poštové múzeum podľa vedúceho Poštového múzea Martina Vanču pripravujú v Nitrianskej galérii výstavu 1 150 rokov od príchodu sv. Cyrila a Metoda, v rámci ktorej by tiež boli nainštalované práce zo súťaže. K tejto výstave plánuje POFIS vydať poštovú cenu s prílohou, ktorej motív by mohol byť použitý z druhej ocenej práce od Anabely Kepákovskej. Ako návrh na plagát mesta Nitra porota odporučila realizovať prácu Natálie Žákovskej zo ZŠ kniežaťa Pribinu. Ako motív na príležitostnú poštovu

pečiatku navrhol Martin Vančo použiť dielo Marty Štefánkovej zo ZŠ Cabajská. Na propagačné materiály použijú aj reprodukcie ďalších žiackych prác. Ako návrhy na ďalšie spracovanie propagačných materiálov v rámci cyrilometodských osláv budú použité ostatné vytvorené diela žiakov.

Veronika BILICOVÁ

■ BESEDA O KNIHE ZAKÁZANÉ ZVONY

Pri príležitosti 105. výročia Černovskej tragédie usporiadala popradská Matica slovenská besedu o knihe autorky Ruženy Janiglošovej Zakázané zvony, ktorá zobrazila tragickú udalosť v Černovej v roku 1907 a následne v Lúčkach na osudoch jej rodiny a obyvateľov Lúčok. Ide o autentickú rodinnú memoárovú prózu, pravdivý výpoveď o náboženskom a národnom útlaku Slovákov v kontexte Apponyho zákonov z 90. rokov 19. storočia. Téma oslovila študentov gymnázia a predstavila im históriu nášho národa. Autorka, bývalá stredoškolská učiteľka slovenského jazyka a dejepisu, zaujímavosť, s dôrazom na faktografické údaje, ale aj na ľudsky dojímavé príbehy, priblížila študentom obdobie krutej maďarizácie na Slovensku. Na záver si študenti minútu ticha uctili obeť černovskej tragédie a utrpenie vyplývajúce z represálií obyvateľov Lúčok. Beseda s autorkou sa uskutočnila 26. októbra 2012 pre gymnazistov na Kukučinovej ulici.

Ľudmila HREHORČÁKOVÁ

■ NAŠE KROJE V NOVOHRADĚ

Kroj. Ešte v nie príliš vzdialenej minulosti bol úplne bežnou súčasťou života na vidieku. Dnes ho môžeme vnímať už len cez obrázky, fotky, či zhladiť ho na vystúpeniach folklórnych súborov. A to už je mnohokrát len modifikovaná forma jeho pôvodnej podoby. Kroj býval najvýraznejším znamením príslušnosti k určitej obci či regiónu. V cudzom prostredí sa práve podľa neho stretávali krajanovia, hoci sa

predtým osobne nepoznali, kroj posilňoval ich spoločnosť k rodnému kraju. Preč sú tie časy, keď sa po dedine v kroji chodilo. A skutočné skvosty originálnych krojov nájdeme už snáď len v súkromných zbierkach nadšencov pre tento druh obľuby našich tradícií. A práve časť jednej z takýchto vzácných zbierok môžete v týchto dňoch vidieť v priestoroch Domu Matice slovenskej v Lučenci. Výstavu otvorila Alena Rezková, riaditeľka domu MS, ktorá hneď v úvode privítala aj vzácnych hostí – Branislava Hámorníka, poslancu VÚC BBSK a prednostu obvodného úradu, Kvetoslavu Ďuriškovú, vedúcu Oddelenia školstva a kultúry na Mestskom úrade v Lučenci, ako aj Ivetu Kaczarovú, riaditeľku Novohradskej galérie a múzea v Lučenci. Súkne lajblíky, kosičky, čepce, ale i plachty a obrusy z Ábelovskej poskytol pán Ján Ivančí. Ako sám hovorí, je to len malá časť jeho zbierky, ktorú vlastní a stále rozširuje. Okrem odevných zvrškov má v zbierke aj iné predmety s vysokou historickou hodnotou. Svojím pútavým rozprávaním o vystavenej zbierke a detailoch jednotlivých kúskov zaujal všetkých prítomných. Ábelovská paličkovaná čipka, stužkami a korálkami vyšívane čepce ladené domodra i dočervená, sukňa s plachom či sukňa nevesty, to všetko veru oku pohladilo zážitkom. A ak sa organizátorom na začiatku zdalo, že sa ľudia schádzajú pomaly, tak ešte pomalšie sa rozchádzali. Prezerali, obzerali, jemne brali do rúk tú čudnú krásu zručnosti našich predkov a odchádzali s poznaním, že veru máme svetu, čo ukázať. A tak mi dovoľte na záver citovať Karla Plicku: „Človek v kroji nebol anonymný. Každý mal právo nosiť krásny kroj, ktorý ho povznášal, dával dôstojnosť, noblesu.“ Povedzte, nestálo by za to vrátiť sa ku krojom a svojim odevom hlásať príslušnosť k ľudskému spoločenstvu? Naša výstava potrvá do 27. novembra. Príďte sa pozrieť!

-ar-

PRIPOMÍNAME SI

17. novembra

– pred sto tridsiatimi rokmi umrel v Skalici jeden z prvých vydavateľov slovenských kníh a časopisov Daniel Lichard (1812 – 1882)

– roku 1922 sa v Rajeckej Lesnej narodil Ing. arch. Viktor Uhlírik, dlhoročný riaditeľ Zdravoprojektu, autor mnohých zaujímavých diel, medzi nimi Rehabilitačného ústavu v Kováčovej, komplexu sanatórií na Kúpeľnom ostrove v Piešťanoch, liečebných domov v Dudinciach, laureát Ceny Dušana Jurkoviča (umrel r. 2007)

– 25. výročie smrti kľúčovej postavy slovenskej sociológie, absolventa univerzít v Ríme a Paríži, pracovníka Matice slovenskej doc. PhDr. Alexandra Hírnera; za prípravu prvej slovenskej encyklopédie ho v r. 1959 odsúdili na trinásť rokov do úranových baní, po rehabilitácii nositeľ Vojnového kríža, Radu SNP, Ceny E. E. Kische, Radu T. G. Masaryka in memoriam

18. novembra

– 20. výročie zriadenia Národnej banky Slovenska zákonom SNR

19. novembra

– roku 1819 otvorili v Spišskej Kapitule prvý učiteľský ústav v Rakúsko-Uhorsku

– šesťdesiatin sa doživa prof. RNDr. Karol Mičieta, PhD., slovenský biológ a environmentalista, ktorý roky pôsobil na univerzitách vo Viedni a v Halle, dnes je rektorom UK

20. novembra

– roku 1952 sa začal proces s „protištatným sprisahaneckým centrom“ na čele s R. Slánskym; štrnásť obvinených žaloval prokurátor Josef Urválek, jedenásti dostali trest smrti obesením, medzi nimi aj Dr. Vladimír Clementis, predtým minister zahraničných vecí, traja doživotný žalár

21. novembra

– deväťdesiatku by mal režisér Tibor Rakovský (zomrel r. 1982), ktorý s J. Budským, K. L. Zacharom a P. Hasprom umelecky profiloval činohru SND v jej „zlatom veku“ a mal podiel aj na legendárnych „bratislavských pondelokoch“ v celoštátnom tv vysielaní

– šesťdesiatiny oslavuje herec Ján Greško, od r. 2001 riaditeľ Divadla A. Bagara v Nitre, nositeľ početných pôctí i vysokého poľského vyznamenania Gavaliersky kríž

22. novembra

– roku 1972 sa v Helsinkách začala Konferencia o bezpečnosti a spolupráci v Európe, ktorá zmiernila napätie vo svete

23. novembra

– storočnica kňaza, historika, prekladateľa, profesora na akadémii v Spišskej Kapitule Jozefa Kútika-Šmálova (umrel v r. 1982)

– sedemdesiatin sa doživa Jiří Stivín, vynikajúci český multiinštrumentalista, patriaci k európskej džezovej špičke

(jč)

V SNN 47 si prečítate:

■ Denník SME zaútočil na Slovenské národné noviny kvôli humoru ■ Porovnanie cien benzínu na Slovensku a v EÚ ■ Reportáž o ústavnom rozpade Česko-Slovenska

Štefan MORAVČÍK: Povesti o slovenských hradoch

Pod čarovným prútkom vynikajúceho rozprávača ožívajú opustené hradné múry. Podivné zvuky sa nesú zo starých mučiarní a z hladomorní, vŕzgajú pánty zabudnutých truhlíc v katakombách, biele panie tancujú na cimburiach... Štefan Moravčík – mág slovnych hier, vynikajúci znalec histórie – ponúka originálne spracovanie tradičnej veľkej témy: bohatej, rozvetvenej mytológie slovenských hradov.

Z KNIŽNEJ PONUKY VMS

WWW.VYDAVATEL.SK

043/490 68 72

objednavky@vydavatel.sk

Okrem celej škály vydání Matice slovenskej tu nájdete pestrý sortiment z produkcie iných vydavateľstiev na Slovensku i v Českej republike. Našu ponuku kvalitnej slovenskej literatúry, obohatenú o pár vybraných zaujímavostí v cudzích jazykoch, priebežne dopĺňame novými titulmi. V našom kníhkupectve vás čaká bohatá úroda nových titulov i záplava zliav a akcií, aby ste mohli nakupovať čo najvýhodnejšie a najpohodľnejšie.

Dobroslava Luknárová, Zuzana Kuglerová: Vnohradnícke povesti

Vinohradnícke remeslo je odpradáva súčasťou ľudskej histórie a kultúry. Vyšľachtit' vinu révu, dopestovať zlatisté či rubínovočervené bobule hrozna a urobiť z nich dobré víno je skutočné umenie, ktoré ľudia stáročiami rozvíjajú do čoraz dokonalejších podôb. A Slovensko do dejín vinohradníctva neodmysliteľne patrí, veď vieme, že vinohradnícke tradície na svahoch Malých Karpát siahajú až do čias starých Keltov a Rimanov.

Týždenník Matice slovenskej. Vydávajú MS a VMS, s.r.o., Martin. Šéfredaktor Maroš SMOLEC. Zástupcovia šéfredaktora Michal BADÍN a Emil SEMANCO. Sídlo: Mudroňova 1, 036 52 Martin. Tel: 043/ 40 12 837 - 8, 41 34 535, 40 12 811, e-mail: snn@matica.sk, snnredakcia@matica.sk. Filiálna redakcia: Grösslingová 23, 812 51 Bratislava. Tel: 02/ 52 96 57 52. Administrácia: Matica slovenská, Mudroňova 1, 036 52 Martin. Tel: 043/ 40 12 837 - 8, 41 34 535. Tlač Ultra print, Bratislava. Rozširuje PNS, Mediaprint Kapa a redakcia. Redakčná rada: Marián TKÁČ, Ján ČOMAJ, Roman MICHELKO, Ján JANKOVIČ, Drahoslav MACHALA, Pavol MAČALA, Andrej STRÝČEK. Podávanie novinových zásielok povolené OZ SsRp Banská Bystrica, č.j.1081-93-PTP z 30. 3. 1993. Objednávky na predplatné prijíma redakcia SNN, Slovenská pošta a každý doručovateľ. Objednávky zo zahraničia: redakcia SNN a Slovenská pošta, a. s., Stredisko predplatného tlače, Námestie slobody 27, 810 05 Bratislava 15, e-mail: zahranična.tlac@slpostas.sk. Ročné predplatné 26 €, v ČR 530 Kč + 460 Kč poštovné, Európa 100€, ostatný svet 180USD. Neobjednané rukopisy a fotografie nevraciam. MIČ 49 644, ISSN 0862-8823. EV 4009/10.